

Zapisnik sa šestog sastanka
predsjednika republika i predsjedništava
republika,
Stojčevac 6. lipnja 1991. godine

PREDSJEDNIŠTVO
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
Broj: 02-011-430/91
Sarajevo, 7. juna 1991. godine

W/6

Poštovani,

Dostavljamo Vam, na korišćenje, magnetofonski snimak sa šestog sastanka predsjednika republika, odnosno predsjednika predsjedništava republika, održanog 6. juna 1991. godine u Sarajevu.

Uz srdačan pozdrav,

DOŠTAVLJENO šefovima kabineta:

- predsjednika Predsjedništva SR Crne Gore,
- predsjednika Republike Hrvatske
- predsjednika Republike Makedonije
- predsjednika Predsjedništva Slovenije,
- predsjednika Republike Srbije.

MAGNETOFONSKI SNIMAK

ŠESTOG SASTANKA PREDSJEDNIKA REPUBLIKA, ODNOSNO PREDSJEDNIKA
PREDSJEDNIŠTAVA REPUBLIKA, ODRŽANOG U STOJČEVCU KOD SARAJEVA
6. JUNA 1991. GODINE

Sastanak je počeo u 11,15 sati.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

U svojstvu domaćina današnjeg sastanka otvaram šesti sastanak predsjednika republika i predsjednika predsjedništava republika Jugoslavije. Pozdravljam vas. Želim vam dobrodošlicu i, naravno, uspješan rad.

Ne znam da li je potrebno da naglasim da su, kako tvrdite, iz velikog prisustva sedme sile oči javnosti uprte u ovaj sastanak sa nadom. Jedino što bih mogao da apelujem na vas da učinimo napore u skladu sa tom nadom i da tu nadu ne iznevjerimo. Da uložimo napore da nadjemo izlaz iz ove situacije. Takav izlaz koji će u maksimalnoj mjeri, ako ne može već udovoljiti svim interesima i gledanjima, udovoljiti barem maksimalnim interesima baš svih koji danas žive u Jugoslaviji - naroda i građana Jugoslavije.

Ovdje se nalazi predlog dnevnog reda. Načičete ga ovdje u ovom spisu, prema kome, ja mislim da sam pogodio otprilike ono na čemu bi trebali da radimo. To je prije svega utvrđivanje zajedničkih interesa i funkcija buduće jugoslovenske zajednice. Naime, riječ je o mogućim rješenjima. Zatim, da utvrdimo, pošto je ovo šesti, po očekivanju javnosti, naš posljednji sastanak u

ovakvom sastavu, tako se bar očekuje, da utvrdimo nakon toga kako bi se ubuduće radilo, jer bez obzira kakvi će biti rezultati današnjih razgovora i da li ćemo postići na njima nešto ili nećemo, ako nešto postignemo onda bi trebalo najvjerojatnije da se nastave ti razgovori i da utvrdimo kako bismo dalje, u kakvom sastavu i na koji način dalje radili. I, naravno, trebaćemo sastaviti zajedničku izjavu za javnost.

Biće, vjerovatno, tu - ima jedno pitanje koje visi u zraku a koje ja nisam namjerno ovdje stavio u dnevni red, ali o kojem ćemo najvjerojatnije u jednom trenutku popričati, a to je problem krize u Predsjedništvu koja se formalno^{ne} nalazi baš u nadležnosti ovog sastava, ali ipak mi bi o njoj bi mogli možda nešto progovoriti, da bi eventualno našli ili predložili nekakvo rješenje. Riječ je, naravno, o izboru predsjednika Predsjedništva koje je upražnjeno i potpredsjednika. Zbog ove situacije, kao što znate, već se bilježe znatne moralne pa i druge političke štete. Rješenje ne trpi odlaganje i trebali bismo nešto učiniti. Formalno to nije u dnevnom redu, ali ja predlažem da u nekom izvjesnom trenutku o tome nešto popričamo i da pokušamo naći neki razuman izlaz iz te situacije.

Što se tiče prve tačke, dakle, imate li primjedbi na dnevni red? Hoćemo li raditi po ovom dnevnom redu kako je ovdje dato? Što se tiče prve tačke dnevnog reda "Utvrđivanje zajedničkih interesa i funkcija buduće jugoslovenske zajednice". Ja i predsjednik Gligorov smo, u obavezi sa ovim, izradili jedan papir, jedan dokument u kojem smo pokušali da identificiramo te zajedničke interese i funkcije buduće jugoslovenske zajednice na način kako nam se to činilo u ovom momentu najboljim i mogućim. Taj materijal

ste dobili ranije. Evo on se nalazi u ovome fasciklu koji je pred vama. Hoću da samo kažem nekoliko riječi o tom materijalu. Mi smo pokušali tu da, koliko je moguće i koliko to mi možemo da vidimo, da identifikujući neke temeljne interese, osnovne, fundamentalne interese svih naroda i građana u Jugoslaviji, da nadjemo ono što je zajedničko i na čemu bi eventualno mogli da se složimo kao na nečemu zajedničkom. To je bio jedan naš pokušaj. Naravno, ne pretendiramo da je to jedan papir koji je savršen. Naprotiv, on ima mnogih i namjerno sivih mjesta koja bi trebala da se popune u razgovorima. Očekujemo vaše sugestije i najvjerojatnije trebaćemo mnoge stvari modificirati. Ali ono osnovno oko čega bi se trebali da složimo, po našem mišljenju, prije svega, to je da riješimo ono pitanje koje smo i ranije utvrdili da je temeljno, a to je pitanje šta su republike i šta je ta buduća Zajednica. Po ovome našem rješenju - republike su suverene. Naravno, nema apsolutne suverenosti, ali suverene u mjeri u kojoj se to danas, a buduća Zajednica je po našem mišljenju makar akter državne Zajednice. Mislili smo da je to ustvari rješenje koje zadovoljava i istočni i zapadni dio zemlje. Istočni dio zemlje jer se radi o jednoj zajednici koja će imati karakter države, a zapadni dio zemlje jer afirmiše i zadržava princip, načelo suverenosti republika. I kod daljih raspodjela funkcija to je pokušano da se na neki način konsekventno provede ova osnovna formula koju sam sad ovdje iznio, tako da je najveći dio poslova i ovlaštenja ostao u republikama, da je potvrđen izvorni suverenitet republika, a da je jedan neophodni, jedan minimum funkcija, koji osiguravaju funkcionisanje buduće države, prenesen u njenu nadležnost.

To je vrlo jedno složeno i teško pitanje i vjerovatno, rješavajući isti zadatak, mnogi bi drugi stvari možda postavili drugačije. Uostalom, sve je, čini nam se, sve je ipak kao sve na svijetu problem neke mjere - kolike su te doze, količine, kvantiteti koje bi trebalo ostaviti od pojedinih poslova u republikama odnosno državama koje čine tu Zajednicu, a šta je to što bi trebalo, šta je ekonomično, šta je svrsishodno, oportuno prenijeti u nadležnost zajedničkih organa. Ovdje je dato jedno rješenje koje, naravno, kako sam rekao nije savršeno i koje bi trebalo, ako bi se usvojilo osnovno polazište, koje bi trebalo dograditi, dopuniti, modifikirati, itd.

Toliko za sada,

Na ovom papiru, samnom, zajedno, je radio i predsjednik Gligorov, pa ćemo ja i on, ukoliko vas bude interesirao ovaj papir uopće, ukoliko smatrate da možemo o njemu govoriti, mi smo spremni dati - što ja što on - dopunska objašnjenja.

Zasad toliko, hvala,

Vašu šutnju i razmišljanje ja tumačim ipak kao da ovaj naš papir ne odbacujete onako, kao što kažu an blokovi odmah. Ali, pošto se još niko ne javlja za riječ, ja ću malo produžiti da govorim dok vi ne odlučite šta ćete reći.

Ekonomska situacija kod nas u BiH, ja znam našu situaciju, djelimično znam i vašu, je neobično teška. Imamo sada ovdje, ne znam da li ste dobili jedan niz papira, kod nas prijetje generalnim štrajkom, jedan velik štrajk najveći u BiH, kažu od 1906. je u toku. I prijeti da preraste u jedan opći štrajk. Mislím da postoje nekakve indicije da bi se to moglo da proširi i na druge dijelove zemlje. Znam da i u Srbiji ima sličnih štrajkova, ima prijetnji

štrajkom. Ekonomska situacija ovamo u Hrvatskoj i kod vas trpi ogromne štete zbog ovog izostanka turističke sezone koja je dovedena u pitanje. Ne mislim da je bolja situacija u Sloveniji i Makedoniji. Znamo situaciju kakva je. Nešto bi po našem mišljenju, trebalo bi da nađemo nekakav izlaz. Možda bi ga trebali naći u izvjesnom predahu, da možda tražimo neka privremena rješenja, da dajemo neki tajm-aut i građanima i narodima, da spustimo malo tenzije, prihvatajući izvjesna, možda ne savršena rješenja, ali rješenja koja bi omogućila da se emocije malo stišaju, da proradi razum i kod vodećih ljudi i kod građana. Trenutno su tenzije vrlo visoke i po našem mišljenju emocije vladaju ljudima pa se prenose na nas koji smo pozvani da tom hladnom glavom razmišljamo šta se može a šta ne može učiniti u zemlji. Što se tiče BiH nama je potrebno hitno rješenje, inače mislim da će socijalni bunt dovesti u pitanje i demokratske tekovine ovdje i demokratsku vlast, jer mi nismo u mogućnosti - sve je blokirano, nismo u mogućnosti da pokrenemo privredu. Nismo u situaciji uopće da rješavamo svakodnevne probleme, prave probleme u stvari. Meni se čini da su ipak ekonomski problemi, na kraju krajeva, pravi problemi. Od nas građani to očekuju i mi insistiramo da se danas postigne izvjestan napredak. Ne znam prosto kako bismo mi izašli večeras pred javnost ako nešto ne bismo učinili. Ja lično mislim da to možemo zaista učiniti jedino ako bismo izvršili uzajamne ustupke i ako bi se svako od nas pomalo odrekao nekih maksimalističkih zahtjeva. Naravno, u mjeri u kojoj to može, u mjeri u kojoj svako treba da procijeni koliko je to u stanju na obaveze koje ima i s obzirom na odluke koje su donesene itd. Nalazimo se istina u jednoj vrsti cajtunga jer

je već 6. juni. Ali, dajte da probamo nešto. Evropljani nas ponovo upozoravaju na to da konačno učinimo neki konstruktivan korak, insistiraju da se nadje jedno mirno rješenje i da se ono konačno formuliše. Koliko ja mogu da procijenim, rješenje koje smo mi ponudili je blisko, prije svega onome šta građani Jugoslavije od nas očekuju. Građani Jugoslavije, kao obični ljudi, ne očekuju nikakve maksimalističke odluke, niti maksimalistička rješenja, niti maksimume koji su definisani nekakvim nacionalnim programima. Očekuju da se konačno nadje jedan izlaz u kojem bi bile te želje i ambicije u dobroj mjeri zadovoljene. U dobroj mjeri, jer se rijetko kada može postići sve.

Držim, kada bi bilo dobre volje, da bismo mogli vrlo skoro, u roku od par nedjelja, izaći na ravan. Pod uvjetom, naravno, da postoji dobra volja za to.

Koliko mogu da procijenim, sve druge alternative osim jednog kompromisa, vode u neizvjesnost koja će trajati nekoliko godina na ovim prostorima i mislim da niko nije u stanju da procijeni kakav bi bio ishod svega toga. Jer je ogroman broj sila i faktora u igri i držim da niko od nas ne bi mogao da procijeni šta bi se na kraju krajeva dogodilo. Ali, jedna je stvar sigurna, da bi ušli u fazu neizvjesnosti u Jugoslaviji, na ovim terenima, i s obzirom da je svijet naoružan, nažalost, došli bi u situaciju oružanih konfrontacija. Što se tiče BiH imam utisak da čak ni oni koji su naoružali svoje narode ne bi imali više kontrole nad njima. To se i sad pokazuje. U nas se događa da na planinama naoružani ljudi susreću civile i ne ponašaju se više kao policija, nego kao obični razbojnici. Imali smo dva-tri takva upozoravajuća incidenta. I po odnosima masa, stranaka, vodstva, imam utisak da neke stranke

gube kontrolu nad ljudima i da će se to potpuno oteti kontroli. Bilo kakvoj racionalnoj kontroli. Ja se sjećam slika iz Bejruta u kojima se vidi kako mladići obučeni u one džinsove, jednostavno pucaju nasumice. To će se događati u Jugoslaviji na pojedinim mjestima. Zaustave auto i po svojim kriterijima hapse ljude, tuku, itd.itd.

Krajnje je vrijeme da takav trend zaustavimo. A on će se, najvjerovatnije, dogoditi. Jer nisam siguran da ćemo imati kontrolu nad svim tim.

Možemo još uvijek da uradimo nešto, da spriječimo takav razvoj stvari i kada štampa kaže da je to krajnji momenat, najvjerovatnije pogadja dobro stvari. To je krajnje vrijeme da se u tom pravcu nešto uradi.

.....

FRANJO TUĐJMAN:

Mislím da se nismo sastali ovdje da šutimo. Prema tome, razgovor moramo početi.

Ja bih uvodno rekao samo toliko da politička kriza u kojoj se Jugoslavija nalazi, radikalizira sve one elemente koji zaoštravaju tu krizu, unose anarhiju u nju i da u tom pogledu je osobito sprečavanje ustavne smjene na čelu Predsjedništva Jugoslavije označilo gotovo bezizglednost i naših razgovora. S druge strane gospodarska kriza je isto tako dostigla takav stupanj, stupanj nepodnošljivosti. Medjunarodna situacija isto tako zahtijeva da tražimo rješenje.

Kad je predsjedavajući, gospodin Izetbegović, spomenuo da građani očekuju od nas - šta građani očekuju od nas, onda dopustite da spomenem da je jedina Hrvatska u skladu sa jednim od naših ranijih zaključaka, mislim da je to bilo u Kranju, da se ide na referendum - Hrvatska i provela referendum. I dobili smo, nakon što je Hrvatska poslije slobodnih izbora donijela svoj Ustav, ipak išli na referendum da bismo vidjeli šta građani Hrvatske žele i na što građani Hrvatske obavezuju hrvatsku politiku. Mislím da su rezultati dovoljno uvjerljivi, vama su valjda poznati, izašlo je na glasanje 84% biračkog tijela. 94% se izjasnilo za suverenu samostalnu Hrvatsku koja jamči građanska prava Srbima i svim drugim nacionalnostima, kulturnu pravo, kulturnu autonomiju, i koja može stupiti u savez sa drugim republikama kao suverenim državama. Prema tome, to je jasno izražena volja hrvatskog naroda, s tim da je za federaciju, po predlogu Srbije i Crne Gore, glasalo svega 5% biračkog tijela.

Pri tom treba posebno istaći da je u tom referendumu sudjelovalo i preko polovice srpskog poćanstva, unatoć svemu onom odmetništvu. Prema tome, ti rezultati referenduma hrvatsku politiku, hrvatsko Vrhovništvu...i usput i hrvatski Sabor je poslije toga donio i odluke da do 15.ovog mjeseca treba raščistiti sa time da li se uopće može -ko je za savez suverenih republika - država, a ko ne i da li se onda u daljem razgovoru može govoriti o problemima rješavanja tog saveza ili pak o razdruživanju.

Budući da se vaš prijedlog, gospodina Izetbegovića i Gligorova, ustvari, ipak, u većoj mjeri poklapa sa prijedlogom konfederalnim Hrvatske i Slovenije, iako nije istovjetan nego je kompromisan, ja momentalno ne bih želio o njemu govoriti nego mislim da bi bilo u redu, pozivam predsjednika Srbije i Crne Gore da se oni izjasne o tom predlogu, jer su oni imali suprotan prijedlog svemu tome.

U svakom slučaju smatram da nas opće prilike obvezuju i da smo dovoljno odgovorni da danas pokušamo dati odgovor na to. Na demokratski način za savez ili za razdruživanje. Daljnje odlaganje je, mislim što se tiće Hrvatske, ne dolazi u obzir jer mi na temelj odluke referenduma i Sabora moramo donijeti u tijeku ovog mjeseca odluke. Prema tome, čini mi se da sa ovog sastanka na to pitanje moramo dobiti odgovor. Ko je za traženje izlaza iz jugoslavenske krize u savezu suverenih republika - država? Ako o tome ne možemo postići dogovor, onda predlažem da na demokratski način postignemo dogovor kako da pridjemo razlazu. A smatram da bismo mogli voditi raspravu, da bi trebali uzeti riječ predstavnici Srbije i Crne Gore, jer je gledište ove četiri druge republike u uslovima tih - ond što se zove konfederalnim osnovama - savez.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja sam ustvari dužan da kažem, što sam zaboravio u prvih mah reći, a to je da, što se tiče ovog predloga koji je podnesen, on nije bio na Skupštini Bosne i Hercegovine, ali je bio na Predsjedništvu Bosne i Hercegovine. Na Predsjedništvu BiH je prihvaćen sa 5:2 glasa. Predstavnici Srpske demokratske stranke nisu prihvatili ovaj prijedlog. To sam dužan da vam iznesem jer sam i obavezan na to i obećao sam to u Predsjedništvu da ću učiniti. Razlozi koji su, obrazloženje koje su za odbijanje oko prijedloga dali predstavnici SDS u Predsjedništvu je taj da u ovakvom prijedlogu, prije svega da to nije federativna Jugoslavija za koju su se oni opredijeli, sastavni dio njihovog programa, da u ovakvom jednom konceptu preovladjuju konfederalni elementi (nisu rekli da je to konfederalni koncept, ali da preovladjuju konfederalni elementi), a ne federalni, iako ja mislim da je to jedan dobar balans jednih i drugih elemenata i, naravno, problem je kako bi to funkcioniralo. Oni smatraju da bi to teško funkcioniralo. To je jedan od daljnjih prigovor bio da ovakav jedan mješovit koncept teško bi bio funkcionalan. Ja, naravno, ne mislim da je to tako. Držim da je moguće iz ovoga izraditi jedan potpuno konstruktivan prijedlog koji može da funkcionira u praksi i konačno, odgovorio sam da ovo nije konačna stva da su tu moguća izvjesna pomjeranja, naravno sporazumna, dogovorna pomjeranja koja bi osigurala ravnotežu konfederalni i federalni elemenat, jer mislim da je to jedna formula koja bi mogla da riješi ovaj problem da se održi jugoslovenska zajednica kao jedan uvjet ne samo mira na ovom dijelu svijeta-ovdje, nego kao uvjet da se otvori mogućost kontaktiranja sa Evropom i njene pomoći i dalje integracije prema Evropi.

Mislím da je ovdje učinjeno u tom pravcu onaj potrebni minimum koji omogućuje da buduća Jugoslavija, buduća tvorevina ova državna koja iza toga nastaje, da se prema Evropi odnosi kao cjelina, jer oni zasad tako hoće da vide Jugoslaviju. To je jedna strana problema. Druga strana problema je da su instrumenti koji su osigurani ovdje za buduću zajednicu takvi da je čine ipak državnom za jednicom i da srpski narod, o kome govore predstavnici SDS, mogu da se osjećaju da žive u jednoj državi i da imaju instrumente zaštite. Iako držím da glavni instrument zaštite treba da bude proširenje demokratskih nacionalnih prava, a ne prije svega država koja to garantuje. Medjutim, ima ovdje i predvidjeno sasvim dovoljno instrumenata da se narod, čija jedna četvrtina ili trećina živi izvan Republike Srbije, ne osjeća da je pocijepana država nego može da se osjeća da živi u jednoj državi. I, u tom pogledu, mislim da bi se izvjesne korekcije u tekstu mogle praviti da se to obezbijedi. A da se ipak ne povrijedi, s druge strane, da se ne poremeti ravnoteža utoliko da se ošteti suverenost republika, jer to je nešto na čemu insistiraju sve republike. Bilo izričito, bilo konkludentnim radnjama ponašajući se tako, opisujući tako svoje ustave, itd. Držím da je to zahtjev trenutka. Jer očigledno ne možemo održati zajednicu. Ako bi negirali taj princip dolazi do izlaska dvije republike, treća se nalazi, čak i tri republike iz te zajednice, a četvrta se nalazi u kolebanju šta da učini s obzirom na podijeljenost stanovništva u pogledu opredjeljenja za čisti konfederalni i čisti federalni koncept. Prema tome, Jugoslavije, takve Jugoslavije jedne cjelovite Jugoslavije kakvoj su spremni pružiti ruku svijet da brže izadje iz ovog blata, ove nevolje, takve Jugoslavije više nema. Ulazimo u jedan period, u neizvjesnost koja bi trajala godin

Držim da bi morali dakle da tražimo izlaz u ovom pravcu na neki način. Ali takav izlaz da odgovara i srpskom narodu to rješenje. Kako da ga nadjemo da odgovara u cijelosti srpskom narodu. Zasad su predstavnici stranke, koja sebe smatra predstavnicima srpskog naroda, mađa, kao što znate, pripadnika srpskog naroda ima i u drugim strankama u Bosni i Hercegovini, ali ove najveće srpske stranke. Njeni predstavnici su izrazili izvjesne rezerve odbijanja takvog jednog prijedloga koji, po njihovom mišljenju, nije zadovoljavajući i ne zadovoljava ovaj osnovni zahtjev srpskog naroda, a to je da živi u jednoj državi. Ja lično mislim da to nije tako gledano kroz ovaj koncept, može to svako da procijeni i da vidimo šta bi to trebali učiniti. Po mom mišljenju, to je po svoj prilici suština stvari. Šta učiniti da u tom konceptu, da on bude takav, da se srpski narod osjeća da živi u jednoj državi i da osjeća dovoljne instrumente zaštite, u toj državi. Ako već kroz glavu ljudskim pravima nije to već bilo. Ja mislim da ono što treba da radimo je to da kroz demokratiju obezbijedimo prava za sviju, ne samo srpski narod, nego upravo za sviju - recipročno. I da se muslimanski narod osjeća u Srbiji slobodno, i da srpski narod se osjeća u Hrvatskoj slobodno itd. Ali eto, dok se to ne obezbijedi, naravno svi traže jednu državnu zaštitu. Mislim da je to ovdje osigurano i, ako nije, bilo bi dobro da čujemo šta bi to trebalo u njemu korigovati da bi to bilo obezbijedjeno, a da se ipak s druge strane zapadni dio zemlje ne "izgura" iz Jugoslavije. To je taj problem pred kojim se nalazimo, po mom mišljenju.

Izvolite, gospodine, Miloševiću.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Evo, ja bih nekoliko reči. Za početak, ja sam upravo shvatio iz onoga što ste rekli da je ovo jedna osnova za razgovor. Dakle, da to nije konačna solucija u ovom smislu u kome je maločas to rekao gospodin Tuđman, Da vidimo može li se prihvatiti ili ne i da na tome danas kažemo je li naše opredeljenje da nastavimo da radimo ili da se razidjemo.

Imam u vidu ravnopravno i pisani tekst koji ste vi dali, ali i ovo, mada kratko ali u nekim veoma bitnim stvarima vrlo sa-držinski određeno, izlaganje Alije Izetbegovića na samom početku i sada.

Naime, izlaganje Alije Izetbegovića pojasnilo je, bar meni, jedno osnovno pitanje koje u dokumentu nije dovoljno precizirano. To je da buduća jugoslovenska zajednica ima karakter države. Ja ne znam jesam li Vas dobro razumeo ili nisam?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da, dobro ste me razumjeli.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ako sam Vas dobro razumeo, onda ja moram da konstatujem da činjenica da ta buduća jugoslovenska zajednica ima karakter države, predstavlja jedan krupan korak napred u približavanju gladišta koja smo izlagali.....

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

...izlagali o rešenju jugoslovenske krize. Zato i mislim da pokušaj da se pronadje Platforma koja bi izrazila zajedničke interese u reformi ustavnog uređenja Jugoslavije koju ste dali uz ova pojašnjenja, dakle i kao osnova za rad. Tako da se u tim zajedničkim interesima nadju do sada suprotstavljeni interesi iskazani u našim dosadašnjim razgovorima, zaslužuje pažnju. I zato sigurno, kada se ti elementi imaju u vidu, ne može se govoriti o tome da se ovaj predlog za razgovor treba da am blok odbaci ili prihvati. Naprotiv, mislim da nekoliko bitnih stvari predstavlja jedan sasvim konstruktivan prilaz. To su ova pitanja koja se tiču, pre svega, pojašnjenja da buduža jugoslovenska zajednica ima karakter države, a drugo, celi ekonomski blok koji sadrži ovaj dokument, po mom mišljenju, je sasvim prihvatljiv. Jer je on zasnovan na zajedničkim ekonomskim interesima i funkcijama, dakle, zasnovan na ideji da se omogući da Jugoslavija funkcioniše kao jedinstven privredni prostor i kao jedinstveno tržište i na taj način može da obezbedi uspešan proces integracije u evropske, ekonomske, a onda i ukupne društvene tokove.

Zato mislim da je tim glavnim elementima ove platforme učinjen jedan, da budem, da nastojim da budem objektivan, učinjen jedan značajan korak ka traženju zajedničkih interesa time što se reformisanoj Jugoslaviji ne spori karakter državne zajednice, a ta činjenica da se stvaraju uslovi za niz garancija kojima se obezbedjuje puna ravnopravnost, ne samo članica Zajednice već jugoslovenskih naroda koji u njoj žive, je veoma bitna. Na kraju krajeva,

kako je to maločas Alija rekao, to je od kapitalnog značaja i za interes srpskog naroda koji on ima isto kao i drugi jugoslovenski narodi da živi u jednoj državi u kojoj su narodi ravnopravni, a istovremeno jednako zaštićeni svi građani. Iz tog razloga mislim da ovaj predlog u elementima o kojima govorim, zasluhuje i takav značaj i ocenu. Mislim da ovom platformom se čini jedan značajan korak da se naš rad nastavi. Jer to su pozitivne i veoma bitne karakteristike pristupa. Ali istovremeno smatram da taj bitan, kvalitetan korak ka približavanju ne bi trebalo blokirati čitavim nizom kontradiktornih ili bar dok se ne objasne ili stručno ne definišu masom kontradiktornih rešenja, jer bi se o tome dalje moralo da razgovara i na tome radi. Jer se, ustvari, zajedničko rešenje ne može naći, govorim sad o ovim daljim razradama, delovima ovog dokumenta, ne može iz objektivnog razloga logike, čak rekao bih, ne može se naći mehaničkim spajanjem delova dva suprotstavljena modela, odnosno dva suprotstavljena predloga. Trebalo bi, dakle, da izbegnemo logički, pravno i praktično nemoguća rešenja, odnosno rešenja koja su protivurečna toliko da ne bi imala šansu na primenjivost u praksi, čak i kada bi bila bez ustatka prihvaćena u ovom trenutku.

Zato mislim da jedino moguće, ukoliko zato i kod koga postoji spremnost da se na bazi, na ovom sastanku, utvrđenih principa izgradnje modela u kratkom roku izradi jedna kvalitetna sinteza interesa u reformi ustavnog uredjenja Jugoslavije. Imajući u vidu uvažavanje upravo ovih bitnih, ključnih opredeljanja koje sam pomenuo a koja proizilaze iz, delimično, samog teksta, a delimično iz izlaganja autora, odnosno jednog od autora predloga. Takav

pokušaj uostalom ne bi bio nov pokušaj stvaranja kvalitetne sinteze interesa u reformi ustavnog uređenja Jugoslavije jer se donekle u tom poslu stiglo i u radu one tzv. ekspertske grupe Predsjedništva Jugoslavije, ali je taj rat prekinut zbog ovih naših sastanaka koji su precizirali i izoštrili samo polazne pozicije, ali nisu išli u pravcu traženja kompromisnih rešenja. Ovo je sad jedan korak u pravcu traženja takvih rešenja. Šta više, jedina ponuda ka traženju nekih rešenja učinjena je, kao što se sećate, od strane Republike Srbije i Crne Gore na sastanku u Kranju, a da je ona stvarno bila takva, svedoči i samo njeno prosto uporedjenje sa ovim, sa tim tzv. osnovnim čistim modelom ove dve republike.

Naime, hoću da kažem da pre nego što bih ponudio neke konkretne principe na kojima, po mom mišljenju, je moguće dalje raditi da se pronadje jedna kvalitativna sinteza, želim da kažem da rešenje mi ne možemo da tražimo po sistemu jedna vaša - jedna naša rečenica. Tačno je da svako tu ponadje ponešto za sebe, ali i nešto protiv čega je i to nije nikakav zajednički interes, jer se zbog ravnoteže predloga, kao rezultanta, javlja poništaj njihovog dejstva i onda sumnja naravno u mogućnost funkcionisanja takvih rešenja. Jer, ako pristupamo ovakvom razgovoru s dobrom voljom onda verovatno treba da imamo u vidu da rešenja do kojih dođemo treba da funkcionišu a ne da sadrže sama u sebi elemente blokade koji će ih onemogućiti. A Platforma vrvi od tako sastavljenih predloga. Zato mislim da principi na kojima je moguće dalje raditi, uvažavajući dakle ove kvalitete koji se tiču opredeljenja da buduća jugoslovenska zajednica ima karakter države, koji se tiču celokupnog ekonomskog bloka, koji se tiču celokupnog bloka ljudskih prava.

to su, takodje, čini mi se, dobro ovako postavljeni predlozi i uzimajući dakle u obzir sve te predloge, a i dosad iznete predloge i stavove, mislim da principi na kojima je moguće izraditi tu kvalitetnu sintezu, treba da budu, dakle, prvo - Jugoslavija se ne ukida i ne prestaje u svom subjektivitetu i kontinuitetu ni u jednom trenutku ustavno-pravne reforme. Već se ta reforma, na utvrđenim principima, vrši slobodno i dobrovoljno od strane svih. Drugo, ustavno-pravna reforma izvodi se na način i po postupku predviđenom za promene Ustava Jugoslavije. Treće, buduća Zajednica, dakle u skladu sa ovim opredeljenjem koje ste izneli ima obilježje državne Zajednice, a njene članice potpunu ravnopravnost i samostalnost u vršenju poslova van poslova državne zajednice utvrđenih ustavnim aktom Zajednice. Četvrto, prelaz, preuredjenje kako da kažem, na demokratskim osnovama odnosa u Jugoslaviji ne stvara od sadašnjih republika ni u jednom trenutku samostalne i nezavisne države, jer međusobne granice ne pretvara u državne niti se otvaraju u tom smislu, postupci u tim, kako se to kaže, deobnim bilansima između država kao takvih. S tim u vezi, ne otvaraju se ni pitanja, kako to piše "kolektivnih prava manjina, prava naroda na samoopredeljenje, odricanja od prava carina i drugih diskriminacija" koji su pretpostavka nekog nultog momenta apsolutne državne suverenosti, odnosno pretpostavka prethodnog ukidanja Jugoslavije. I peto, poslovi u okviru kojih se utvrdi podeljena nadležnost, pored poslova koji bi bili u isključivoj nadležnosti zajedničke države ili članica Zajednice, dele se i utvrđuju tako da ne mogu objektivno u vršenju biti suprotstavljeni ili jednostrano obavljani na štetu drugih u Zajednici.

Čini mi se da ovi principi zahtevaju da se posebno u oblasti međunarodnih odnosa, opšte-političkih i privredni međunarodni subjektivitet i ugovorni kapacitet utvrdi za Zajednicu, a da se članicama Zajednice ostavi mogućnost posebnog predstavljanja i ugovaranja kada i gde za to imaju posebne ekonomske, kulturne i nacionalne interese. Pored toga, mislim to nije pitanje koje bi mi mogli verovatno danas da dovedemo do kraja, ali mislim da i u oblasti odbrane bi morali da na jedan kompetentan način i uz uključivanje naših predstavnika i ljudi koji su kompetentni za ta pitanja, da posebno tu materiju razmotrimo. Dakle, ako bismo pošli od ovih, po mom mišljenju, najznačajnijih određenja o kojima je govorio Izetbegović, o kojima govori dokument i koja sam ja, kako sam ih ja razumeo pokušao da interpretiram, onda bismo mogli da otvorimo čitav niz, čitavu lepezu zadataka koji bi trebalo da se elaboriraju na ovim svim drugim pitanjima, kako bi mogli da u tom pravcu nastavimo naš dalji rad.

MOMIR BULATOVIĆ:

Ja se izvinjavam, nisam razumio, Slobodane, koja je treća tačka, treći princip?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Evo, reći ću ti odmah. To je princip o kome je i Izetbegović govorio, a sadržan je na odredjen način u ovome tekstu, a to je da buduća Zajednica ima obeležje državne zajednice, a njene članice potpunu ravnopravnost i samostalnost u vršenju poslova van poslova državne zajednice utvrdjenih ustavnim aktom Zajednice.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Dakle, viđenja su očito prilično različita, međutim, ja smatram da je već učinjen jedan priličan korak u tom pogledu što, iako vjerovatno sa različitih pozicija gledamo i različitih uglova čitav ovaj materijal, ni predstavnik Srbije ni predstavnik Hrvatske ne odbijaju ovaj predlog u cijelosti. Mađa, koliko mogu da procijenim, pozicije su još uvijek prilično daleko. Trebaće vjerovatno raditi. Ja apelujem na vas da napravimo neke smione korake. Moraćemo se ipak nekih stvari, ako hoćemo da dođemo do rezultata, možda nekih pomalo dragih stvari da odrekemo. Moraćemo, najvjerovatnije. Drukčije nećemo doći do rješenja. Držim da je ipak ključno pitanje ovdje, o kojem bi možda mogli danas, a onda bi se iz njega izvodilo sve ostalo, da prihvatimo ovo što je ustvari i temelj, što se nalazi u formuli ovoga. Rekao bih u formuli, kao što je formula vode H₂O, tako je formula ovoga, ako bi se htjelo sad izvući da se u jednoj rečenici kaže šta je suština koncepta ovoga. Suština koncepta je da se radi o suverenim republikama koje grade državu - najkraće rečeno, državnu Zajednicu. I sad, ako bi to prihvatili, ako bi taj koncept prihvatili, to je onaj, po mom mišljenju, onaj proboj iz ove pat-pozicije. Naravno, kod takvog svako se ponečeg odriče. Gospodin Milošević bi morao konačno da prevali preko jezika suverene republike, a najvjerovatnije hrvatska strana treba da prihvati princip državne Zajednice, odnosno ono što gradimo da je država i uz jednu ogradu. Sastavni dio ovoga ovdje je jedan prijedlog da to bude ipak jedan dogovor na pet godi na koji bi bio podvrgnut reviziji nakon pet godina. Da dadnemo predah. Ne moramo sad za vječnost stvoriti te odnose, možemo vidjeti kako bi to funkcioniralo i lakše nam je pred našim narodima i pred javnošću kazati, pa dobro, ako smo i pogriješili u nekim

stvarima, ako nismo neke stvari riješili, sastaćemo se ponovo u proljeće 1996.godine, naravno najvjerojatnije ne baš u ovakvom satavu, ali sastaćemo se 1996.godine pa ćemo revidirati te odredbe i da unaprijed prihvatimo i priznamo jedni drugima da ima pravo na reviziju se takvog jednog dogovora ili Ustava na bazi dogovora. Sasvim svejedno,

Neki su mi zamjerali što to nije Ustav, ovdje se ne spominje. Mi smo, ako se sjećate od prvog dana govorili o tzv. novom dogovoru jugoslovenskih naroda. Jedan novi dogovor. Zato se ovdje radi taj termin-dogovor. Mislim da bi trebalo, dakle, sve ovo što rješavamo stavljati u kontekst tog jednog ograničenog vremena. Prići ćemo reviziji poslije pet godina. Moramo revidirati taj ugovor i to bi bio sastavni dio tog dogovora. U proljeće 1996.godine. Predstavnici će se ponovo sastati da vide da li bi nešto trebalo iskorigovati, da li se mogu izvjesna pomjeranja pratiti, korekcije praviti. Tako da se ne obavezujemo za dugi period. Jer, to smo mi, autori ovog koncepta stavili zato što znamo dileme koje mnogi ovdje od nas učesnika imaju izvjesnu bojazan da možda ne naprave pogrešan korak, pa obaveze koje imaju prema svojim građanima koji su se izjasnili za određene koncepte. Niko ne može da odstupi od tih konceptata jer je vezan, ali se izvjesni pomaci mogu napraviti sa objašnjenjem da je to ipak jedno privremeno rješenje koje će podlijegati povremenoj reviziji. Naravno, taj dogovor mora da glasi tako da, ako u roku od pet godina neka od strana izrazi želju da se ugovor revidira, on će prići revidiranju. Inače se produžuje na daljnjih pet godina i tako dalje, kao što se to u praksi ponekad čini kod ovih običnih ugovora.

Jer, ja znam situaciju i svi mi uostalom znamo kako je to, kako je danas. Manje-više smo svi vezani izvjesnim obavezama - bilo predizbornim bilo što je puno jače -plebiscitarnim, referendumskim, ustavima itd. Ali je potrebno da nadjemo jedan izlaz iz ove situacije a on najvjerojatnije ne može ako budemo sasvim zakovali za neka rješenja, Ipak, ono što je osnovno i što vlada-juće dvije ideje od kojih se neće moći objesiti dva sidrišta, to je suverenost republika s jedne strane, s druge strane državnost buduće Zajednice. Od ta dva, po mojoj ocjeni, principa se neće moći pobjeći u slučaju ako se želi naći neko rješenje. U protivnom, postoji onda razdvajanje ta dva principa pa će jedan dio Jugoslavije krenuti da gradi jednu čvrstu državu, drugi će se izdvojiti iz svega toga sa....

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

...izdvojiti iz toga svega sa svim što to znači, a meni se čini da znači jednu veliku neizvjesnost i, naravno, dugo vremena izolaciju i jednog i drugog dijela Jugoslavije od međunarodne javnost. Dugo vremena. Barem daljnjih pet do šest godina. Koliko mi to možemo izdržati, to svako treba da procijeni. Ovako obrnuto imali bi u roku od možda od pet do šest sedmica jednu pomoć da se izadje iz ove situacije.

Eto, to su te dileme koje moramo u sobi da prelomimo. Vjerovatno, tu ima i političkih, i psiholoških i drugih razloga koji su teški za prelomiti, ali od nas se zahtijeva da to na neki način prelomimo i zagazimo smiono u jedno novo stanje. Jasno, preporučavajući da li je rizik veliki ili nije. Po mom mišljenju nije velik rizik jer se radi o jednom polukoraku, jednoj transformaciji Jugoslavije u jedan novi kvalitet. A ne potpunom uklanjanju Jugoslavije što bi vjerovatno velike probleme izazvalo i unutra, pogotovo spolja. Ali jednoj transformaciji, jednoj suštinskoj transformaciji Jugoslavije. Konačno, niko se nije zakleo na ovakvu Jugoslaviju. Naprotiv, svi smo obećavali da ovo stanje nije u redu, da ga treba mijenjati. E sad, samo je stvar mjere. Treba ga mijenjati, po našem mišljenju, prilično dosta. Treba ga radikalno mijenjati. Ali, zadržavajući ipak jedan okvir jugoslovenske zajednice, jugoslovenske državne zajednice kako u ovom dokumentu piše.

Hoćete li malu pauzu od 5-6 minuta da uzmete zraka malo?

MOMIR BULATOVIĆ:

Ako nećete pauzu, onda bih ja kratko pokušao, ako dozvoljavate.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Predsjednik Bulatović, izvolite.

MOMIR BULATOVIĆ:

Moram da kažem da sam, kao i svi, naravno, pažljivo pročitao ovaj predlog i da u osnovi podržavam, bez obzira na sve ono što može da bude zbujujuće, ne samo za nas kojima je ovo struka, nego i za naše građane. Uopšte podržavam tu neophodnost realnog, zrelog političkog kompromisa.

Brojni su razlozi i ne treba ih u svakom slučaju ponavljati. Ovdje su dobrim dijelom već i rečeni politički i drugi realni pritisci ustvari nas tjeraju, prema tome, da sasvim realno i zrelo razmotrimo u kakvoj smo tački sadašnjeg političkog života Jugoslavije kao zemlje i svih republika pojedinačno. Šta je realnost? Ja ću, naravno, reći samo jednu stvar. Da ne mislim da ponavljam već nama poznate izrečene i u dobroj mjeri sukobljene argumente osim damo da se pozovem na njih da bismo ocijenili značaj i suštinu ovog ponudjenog modela koji, ponavljam, visoko cijenim i koji predstavlja jedan pokušaj zrelog, realnog i trezvenog političkog kompromisa. Realnost nije u tome da su danas u Jugoslaviji republike suverene ili da je Jugoslavija suverena. Naša realnost je jedna potpuna blokada u zemlji, po svim linijama funkcionisanja, jedna nagla ekonomska propast i činjenica da jednostavno, čini mi se svijet i Evropa jednostavno ne mogu da nas razumiju i ne znaju šta je to sa nama. Imali smo zadnjih dana svi dosta prilike da

osjetimo tu zabrinutost i pažnju Evrope koja mora da bude motivisana i objašnjena konačno i njihovim vitalnim i suštinskim interesima.

Ja sam pokušao, pripremajući se za ovaj skup, da vidim kako i na koji način ovaj papir je nastao. Nema potrebe da vas podsjećam da je 8.marta 1991.ekspertska grupa, pri Predsjedništvu SFRJ, ustvari utvrdila neka osnovna ova pitanja i sada jedna kratka uporedna analiza pokazuje da od 11 tačaka kod zajedničkih ekonomskih interesa, 10 je potpuno identičnih kao u onome papiru koji smo usvojili na Predsjedništvu SFRJ u proširenom sastavu, a koji su se onda zagubili u našim daljim političkim aktivnostima, s time da, ako sam ja dobro primijetio, i one obrade u ekspertnoj grupi ni tada tačke 7, 9. i 10.nisu bile prihvatljive za eksperte iz Hrvatske i Slovenije, pa smo tada odlučili da prije toga pokušamo da odgovorimo na ovo suštinsko pitanje da li je državna zajednica rezultat saradnje i Zajednice republika ili ne.

Što setiče ...ljudskih sloboda i prava i tu je faktički istina na jedan vještiji način, ukomponovano do čega su došli naši eksperti prilikom rada početkom marta ove godine. Kod odbrane, tal dje, podsjećam vas da je bio jedan papir 8.marta nama prezentovan kao članovima Predsjedništva i učesnicima u radu Predsjedništva S: tako da u suštini uz onu nadopunu od 11.marta možemo reći da je na osnovu postojećih sukobljenih gledišta u ovom materijalu pokušano da se napravi ono što bi bilo zajednička i dodirna tačka.

Sada, predsjednik Milošević je spomenuo pitanje realnosti i prosudjivanja o prevazi pojedinih sukobljenih stavova koji u suštini predstavljaju bit ovog kompromisa.

S druge strane ja osjećam za potrebu da kažem ono što svi već osjećamo i znamo, da su ti sukobljeni stavovi, koliko ja doživljavam pokušaj autora ovog materijala, u suštini dosta vješto ukomponovani i da pružaju moćnost političkog alibija i putokaza prema dogovoru o toj budućoj zajednici. Sasvim nekoliko kratkih primjedbi da bi ustanovio, odnosno pokušao da potkrijepim taj svoj utisak.

Recimo, kako i na koji način uspostaviti tu buduću državnu zajednicu suverenih republika? U Platformi se podvlači da treba paralelno s jedne strane regulisati uzajamna prava i obaveze proistekle iz dosadašnjeg zajedničkog života, a s druge strane utvrditi zajedničke interese, odnosno funkcije buduće Zajednice. Samo na taj način, podsjećam vas, kaže se u Platformi "obezbijediće se mirna promjena državno-političke forme, kontinuitet i izvjesnost, međunarodno-pravna stabilnost procesa promjena u zemlji". Ovakav proces za mene je prihvatljiv i mogao bi se karakterisati kao dublja ustavna reforma koja pročišćava mnoge stare odnose na ekonomskom, političkom, pravnom i ostalim planovima i mislim da je to zajednička intencija i težnja otkad smo počeli ovakve razgovore. S tim da shvatam, također, da u ovom trenutku, u ovom periodu koji dogovaramo i za ovih pet godina s obzirom na rješenja oko međunarodno-pravnog tretmana i statusa Zajednice, ne bi bila ugrožena činjenica da Zajednica ostaje subjekt međunarodnog prava. U protivnom, ako ne bi Zajednica ostala subjekt međunarodnog prava, onda bi se moglo protumačiti da se radi o svojevrsnoj zamci u kojoj se nedovoljno jasno vidi da se suštinski radi o jednoj pravnoj logici, logici secesije koja u svakom slučaju nailazi na rizike i barijere. Zbog toga, skrećem vašu pažnju, da ovaj stav treba

prethodno detaljno objasniti i dobro utvrditi, naročito u našim budućim aktivnostima. Oko područja ljudskih sloboda i prava ima dosta racionalnih i prihvatljivih stvari oko kojih zaista nigdje, ni u kakvom rješenju, ne može biti spora. Međutim, u pogledu implementacije ovih prava možda malo začudjuje zašto se daje prednost regionalnom mehanizmu - evropskom sudu i komisiji, a zašto se ne krene od univerzalnog mehanizma u okviru Ujedinjenih nacija, tj. Komiteta za ljudska prava i lično. To, naravno, nije bitna sugestija i primjedba.

Inače, u oblasti međunarodno-pravnog subjektiviteta, mislim da se može konstatovati da ponudjena rješenja, ja naravno pokušavam i znam razloge zbog čega i kako su ova rješenja ovdje data, ali ova rješenja moramo dobro testirati i proučiti, jer zaista ne možemo očekivati da se svijet upodobljava prema našim rješenjima, nego da mi pokušamo da tražimo rješenja koja će biti razumljiva i shvatljiva za svijet. Već u tački 1. ukazuje se da izvorni suverenitet pripada republikama, a prenešeni Zajednici. I to je ona osnovna, odnosno bitna odrednica koja determiniše cjelokupnu našu ustavnu krizu i faktički dovela je do paralize naših političkih razgovora i dogovora uz eventualnu, uz do sada pokazanu nemogućnost, a sve evidentniju potrebu da se i to pitanje riješi. Ukazuje se, dalje, da je Zajednica nosilac, pod broj jedan, međunarodno-pravnog kontinuiteta i garant obaveza po međunarodnim ugovorima. Na daljoj tački 3. se kaže "republike imaju međunarodno-pravni subjektivitet u skladu sa njihovim priznavanjem". Moramo priznati da sada dolazimo u jednu tačku koja sasvim izvjesno može da predstavlja jednu blokadu. Jer, ako se Zajednica kao takva računa

prema vani kao nasljednica subjektiviteta svih, a republike direktno stižu prava i obaveze u međunarodnoj zajednici, saglasno stepenu njihovog priznanja, postavlja se pitanje kako u ovom trenutku taj problem riješiti. Kako, s druge strane, taj stepen priznanja može da evoluirá. Može momentalno da bude manji stepen priznanja, a poslije nekoliko godina da bude kompletniji, pa se onda javlja pitanje da li će cijela zajednica izgubiti svojstvo subjekta i kontinuiteta, ili će to postati republike i da ne otvaram ta pitanja koja su za mene, kao laika u toj oblasti, dosta složena i mislim da trebamo zamoliti i za stručnu pomoć možda i ne samo naših eksperata i stručnjaka, nego da vidimo da li nam to neki ljudi, pametniji, eksperti, stručnjaci, bez političkih primjesa i nijansi iz Evrope ili iz onih zemalja koje su imale određene probleme, mogu da riješe.

Naročito je nejasno pitanje u tački 4. i 4. na strani 5. "Kako republike daju mandat Zajednici da zaključuje međunarodne ugovore, ali da ih republike poslije toga moraju ratifikovati". Ratifikovaće takodje ugovore kada ih i sami zakluče kao svoje sopstvene. Dakle, republike obezbjeđuju autonomno pravo na sklapanje međunarodnih ugovora i ugovornog kapaciteta u totalu, a Zajednica u tom pogledu republike, Zajednicu, republike stavljaju pod svoju patronažu. No, od nje se zato traži da bude garant tih ugovora koje republike zakluče. I moj je snažan utisak da nam ovo svijet niti hoće niti može razumjeti, i da sa tim teško možemo da idemo u Evropu.

Sljedstveno u tački 7. predviđja se duplo članstvo Ujedinjenim nacijama i drugim međunarodnim organizacijama, tj. i

Zajednice i republika u skladu sa njihovim priznanjem, naravno, kao samostalnih i nezavisnih država koje ka tome teže. Mislim da ćemo veoma teško moći ponoviti slučaj Belorusije i Ukrajine iz 1944.godine, jer su to bile, očigledno, druge okolnosti. Ali treba ukazati na činjenicu, i ne opredjeljujem se, mislim da je ovo rješenje kao naš ovdje putokaz stabilno i da može takvo da ostane, jer činjenica je da li ćemo biti članovi Ujedinjenih nacija ili nekih drugih organizacija kao republike, a ne samo kao Zajednica, ne zavisi od nas, od našeg ustava, nego zavisi od međunarodnog priznanja i od postupka i odnosa svijeta prema nama, odnosno Međunarodne zajednice. Ova situacija može da bude ili da nas trpe sa duplim članstvom neko vrijeme da smo članovi Ujedinjenih nacija ili nekih drugih asocijacija i kao Zajednica ili kao republike, ili da se u nekom procesu desi to da budu sve republike priznate kao međunarodno-pravni subjekti što, automatski, znači da više ne postoji Zajednica. Sasvim je realno pretpostaviti da takav proces ne može da teče. I da, ne samo Ujedinjene nacije nego recimo ono prema čemu svi težimo, Evropska ekonomska zajednica u gotovo nesumnjivoj formi nam ukazuje da ona ne želi da računa sa šest samostalnih država, a nema potrebe recimo vas da podsjećam da je jedna Španija, jedan Portugal 12 godina su tražili prijem u EEZ usprkos činjenici da nisu imali ovakvih problema koje mi sada imamo, a s druge strane recimo još jedna Austrija u EEZ nije primljena. Budući da je ta snažna Zajednica tako probirljiva, može se sa realnošću, bar prema sadašnjem stepenu mog ličnog saznanja, pretpostaviti da u ovom trenutku, na ovoj tački koja može izazvati naša sukobljena gledišta, u odnosu na svijet koji će faktički bit meritoran sa staništa priznanja, neće biti nekih posebnih dilema.

Ako se radi, recimo, o ugovornom kapacitetu Zajednice i to pod izričitim mandatom republike, da li se može u nekoj budućnosti dogoditi da taj mandat daju dvije-tri ili više republika, a druge ne, i kako ćemo onda reagovati na situaciju da je nužno zaključiti neki međunarodni ugovor, odnosno obaviti obaveze za koje smo kao Zajednica preuzeli obaveze kao sukcesor dosadašnje Jugoslavije.

Ja lično ne bih imao ništa protiv da, recimo, taj ugovorni kapacitet bude na nivou švajcarskog ili američkog ustava, jer u ugovornom pravu, koliko ja znam, nije prihvaćena federalna klauzula makar koliko mi po našem Ustavu davali republikama kompetencije u tom pogledu da one odlučuju o primjeni ugovora na svojoj teritoriji. U Konvenciji o pravu ugovora se kaže da samo država zaključuje međunarodne ugovore i odgovorna je za njihovo poštovanje.

U prilog subjektivitetu republika su i projekcije ove platforme o duplom diplomatskom predstavljanju u zemljama gdje se za to ima interesa. Ali, samo logički analizirajmo: zar interes jedne od republika nije istovremeno i inters cjelokupne Zajednice, jer smo se i odlučili da budemo u Zajednici zbog toga što postoje interesi i to identični. Mislim da nema nikakvih problema da se realnim mehanizmima i funkcionisanje buduće Zajednice, konzularni činovnik, diplomatski predstavnik itd. posebno angažuje od republike na nekom konzularnom području, tamo gdje republika ima svoje i nacionalne i ekonomske ili bilo koje druge interese. Ali po međunarodnom pravu taj diplomata koji dolazi iz Zajednice, podsjećam vas da je ta zajednica subjekt međunarodnog prava, makar u ovom prelaznom periodu, taj diplomata dolazi iz te zajednice i kao

takav dobija egzeklaturu. Slično je i kada se radi o spoljnoj politici. Zajednica vodi spoljnu politiku koja se zasniva na interesu suverenih republika, stav je Platforme, ali moralo bi u Platformi da stoji da važi i obrnuto. I da republike suverene moraju u spoljnoj politici da vode računa o spoljnoj politici Zajednice, jer će nam se javiti jedan realni problem i stvarno nemogućnost da ga riješimo na jedan cjelishodan način ako se ponavlja situacija da dvije ili tri republike budu u Zajednici, koje su u Zajednici preduzmu neki spoljno-politički korak. Istina, postoji ta garancija da se ne smije uraditi ništa u skladu, odnosno ništa što bi proizvelo štetu prema drugima. I sasvim kratko, još, recimo, o odbrani.

Mislím da ne bi trebalo da stoji u ovome tekstu da se formiraju zajedničke oružane snage i sistem zajedničke odbrane, između ostalog, i radi očuvanja unutrašnjih granica. Jer, od koga i zašto treba, kada se čak i konfederacije u istoriji stvaraju radi zajedničke odbrane. Koliko je meni poznato, jedini slučaj da zarate dvije članice konfederacije je bio rat Pruske i Austrije 1866. godine. Pa ako mislimo da tako suverene republike u Zajednici mogu čak i da zarate, a da se u tom pogledu mogu upotrebljavati zajedničke oružane snage, jer zato se i traži odbrana unutrašnjih granica, onda moramo reći da je to jedan tipično konfederalni elemenat koji teško može da se uskladi sa ovim što smo do sada prije smatrali da treba da predstavlja karakteristiku jedne državne zajednice.

Ja sam pokušao sasvim kratko, izvinjavam se što sam vas premnogo okupirao, da kažem svoj, da obrazložim jedan svoj sintetički utisak. Naime, ja sam zaista pristalica da u ovom trenutku pristupimo ovom realnom, zreom političkom kompromisu. Ja visoko cijenim i vrednujem napor koji je uložen u izradu ovog papira. Smatram da je politički mudro urađjen, ali da bi ta politička mudrost trebala i mogla da se ...i da bude u jednom nizu primjenjivih rješenja, da moramo nastaviti naše razgovore, a prije svega potražiti pomoć eksperata i stručnjaka koji će nam razjasniti pojedine varijante. Ja takodje znam i tu se u potpunosti slažem sa gospodinom Alijom Izetbegovićem da moramo naći mogućnost da niko ne bude ni pobjednik ni poraženi. A ono što bih htio da kažem, to je što je već kod mene prisutno sasvim dugo vremena, jedno snažno saznanje - za ovaj naš dogovor potrebna su šestorica. I vidimo da je to jako teško uraditi. I osjećam i sam sve narastajući dio odgovornosti za činjenicu i za stanje u kome nismo još postigli dogovor. Ali podsjetimo i na ono što je gospodin Izetbegović rekao, za početak razlaza i konsekvence koje odatle slijede dovoljan je samo jedan. Tako da je mnogo lakše da pristupimo tome razlazu, ali će biti posljedice više nego katastrofalne, i to ne samo po nas lično, što je možda i najmanja šteta, ali pogledajte ko na sebe sada može da preduzme odgovornost koliko god bio opredijeljen i siguran u svoju politiku da, recimo, kažem sasvim jednostavno, ne ispoštuje one uslove za pomoć koje nam je ponudila EEZ. Ko se može izložiti takvom političkom riziku da za sasvim izvjesnu glad koja će nas sutra snaći u svim našim republikama bez razlike sada od stepena našeg razvoja itd. preuzme na sebe odgovornost s činjenicom da nije htio, odnosno da nije htio da dá konkretni doprinos.

Zbog toga ja još jednom hoću da kažem da, ukoliko je suština predloga u tome da se radi o suverenim republikama koje grade državnu zajednicu, ja sam veoma sklon i veoma blizu da taj predlog generalno prihvatim, s tim, da kroz konkretna rješenja i kroz daljnji rad na ovoj našoj platformi, uvažimo tu činjenicu da zaista više niko ne može vratiti postignuti stepen suverenosti republika, da moramo dati čvrste i snažne garancije pripadnicima svih jugoslovenskih naroda kroz aspekt ljudskih prava i sloboda, ali da s druge strane moramo da uvažimo ono što nam razvijeni svijet - Evropa, savjetuje i konstatuje, a to je da na području ekonomije, ekonomskih odnosa faktički teško možemo da govorimo o suverenosti, jer činjenica i želja da hoćemo da udjemo u EEZ.....

MOMIR BULATOVIĆ:

činjenice i želje da hoćemo da udjemo u Evropsku ekonomsku zajednicu, stavljene su u neke nove i drugačije odnose pa je republički suverenitet sasvim očigledno ograničen i monetarnom i odbrambenom i spoljno-političkom funkcijom svake od republika odnosno zajednica, a konačno i same naše buduće zajednice biće ograničen činjenicom da ćemo morati da poštujemo sve te principe jedne buduće Evropske zajednice koje hoćemo da postanemo član.

Toliko, hvala.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Hvala.

Ja bih se ovdje osvrnuo samo na jednu tačku a to je program međunarodno-pravnog suvereniteta i čini mi se da, kada bih ja gledao u ovom papiru šta je najbolje riješeno, a jedno pitanje koga sam se jako plašio da ćemo se suočiti s njime i da nećemo moći naći rješenje, to je baš ovo. Jer, očigledno je da međunarodno-pravni subjektivitet ima sada Jugoslavija u ovom momentu i da će ga dalje imati. Tako to piše ovdje. Ovo, drugim jednim stavom - ja sam se, pravo da vam kažem, mislio kako da riješimo to pitanje jer postoji zahtjev u republikama da imaju međunarodno-pravni subjektivitet i toga neće da se odreknu. Ja sam smatrao da je izlaz u tome da se takva mogućnost otvori. Ali, vidite, ona ostaje samo sada ono što u pravu zovu golo pravo tzv. Jer ona zavisi od međunarodno-pravnog. Koliko će međunarodno-pravna zajednica prihvatiti neke od naših država kao subjekte

medjunarodnog prava odnosno kao posebnog samostalnog subjekta. Za sada, koliko ja vidim, za to postoje mali izgledi. Ali, mislim da bi ga trebalo zadržati kao mogućnost. Jer to jednostavno zadovoljavamo jednu ambiciju, jednu želju, koliko legitimnu to je druga stvar. Svako može imati o tome svoje stanovište. Ja mislim lično legitimnu želju naroda da ima subjektivitet. Ali ga, po mom mišljenju - ako dobro procjenjujem stvari, ne može ostvariti. Prema tome do daljnjeg ostaje zajednica. Samo zajednica sa medjunarodno-pravnim subjektivitetom. A pošto je to uvijek pitanje ne samo naše želje nego i one druge medjunarodne zajednice da to prihvati (odnosno države da to prihvate ili ne prihvate) to ostaje po mom shvatanju jedno golo pravo koje je deklarirano tu u dokumentu i koje može da bude za naše neke republike jedna utjeha da mogu da to postignu ako, naravno, naidju na odgovarajući odziv.

Dakle, jedan kontinuitet se čuva. Republikama je otvorena takva mogućnost koju teško za sada mogu da realizuju i koje, možda čak, ako bi Zajednica počela da funkcioniра uspješno, mislim da bi se smanjili i zahtjevi u tom pravcu. Ako bi se legitimne želje članica ove zajednice republika mogle kroz buduću zajednicu na adekvatniji način ostvarivati, ravnopravnije ostvarivati. Ako bi se to postiglo, pogotovo uzimajući u obzir stupanje u Evropsku zajednicu.

Neki dan su nam dali uvjerenje da će taj proces jako ubrzati i mislim da bi naši apetiti u tom pravcu se jako smanjili. U ovom momentu oni su vrlo veliki, mislim pojedini dijelovi Jugoslavije, pojedine republike, zbog jednog osjećaja potčinjenosti koji postoji. Medjutim, ako bismo s jedne strane reformirali tu zajednicu

na jednim novim osnovama, na ravnopravnijim osnovama, ako bi suverenost republika bila konačno potvrđena i ako bi ostvarili taj korak ka Evropi, mislim da bi se te želje ostvarile na jedan drugi način, ne na ovaj. A ipak bi taj princip ostao na ovaj način riješen. To jeste rješenje ako međunarodna zajednica nekoga prihvati. Kao što rekoh, za to zasad postoje mali izgledi.

MOMIR BULATOVIĆ:

Ako dozvolite, upravo na tom momentu za mene lično se formirala ta ocjena da se ovdje radi o jednom veoma mudrom političkom kompromisu.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da, to je jedno rješenje - kažemo mi nikome ne osporavamo tu mogućnost i neka pokuca na vrata međunarodne zajednice. Ako ga primi - primi. Mi vidimo da ta vrata ostaju zatvorena. I biće, po mom mišljenju, zadugo zatvorena. Mislim da će i apetiti opasti ako Zajednica bude transformirana i ako počne da više izražava legitimne interese svakog dijela Jugoslavije. Pogotovo sa tom perspektivom ulaska u Evropsku zajednicu. Mislim da će se tu masa tih želja realizirati na drugi način, drugim putevima. A ovim se to ne zatvara - ta mogućnost. I s druge strane, nisam to naglasio, ali mi ne možemo preuzeti na sebe tu krivicu za vjerovatno nadolazeću glad. Ljudi će kazati - vi ste jednostavno htjeli da ostanete na vlasti i žrtvovali ste nas tamo da mi danas nemamo posla, plata. Juče sam saznao u Zenici da loš djece više ne dolazi u školu jer nema šta da obuče. Ne mogu roditelji da ih hrane, ne idu u školu. Takva objašnjenja daju djeca kad dodju povremeno u školu. Nije imac

šta da obuče, nije imao šta da jede. Molim vas, takvo stanje više ne ide i pravo da vam kažem, bilo bi krajnje neodgovorno u ovakvoj situaciji prepustiti da te stvari teku u tom pravcu. Mislim da će ljudi zaboraviti i nacionalne želje itd. pri jednom egzistencijalnom pitanju kao što je pitanje jednostavno elementarnih stvari, kao što je pitanje da li ko ima šta da jede, šta da radi, šta da obuče. Nama se pruža sad mogućnost da to pitanje riješimo prekim putem, jednom kraticom, postavljajući neke stvari za budućnost. Pa ćemo vidjeti šta će biti kasnije. Da li bi možda mogli i nešto iz tih nacionalnih programa više realizirati. Da otvorimo put da riješimo pitanja koja se više dalje ne daju odlagati. I ne znam kako bi se mi mogli opravdati pred građanima, pred običnim građanima koji nisu puno ostrašćeni konačno za tim. Masa ljudi ipak voli svoju zemlju, svoj narod, naciju i sve to, ali konačno suočena je sa jednim pitanjem - fabrike staju, privreda staje, posla nema, plate i penzije ne dolaze, ne može se živjeti. I tu naravno, u prvi plan, izbili su egzistencijalni problemi. Potiskuju ove druge - i nacionalne i političke. I mi se suočavamo već s tom situacijom u Bosni izravno i direktno. Ne mislim da je i kod vas ostalih puno bolje.

S druge strane imamo ovako primamljive ponude i svijet jednostavno ne razumije takvo naše ponašanje. Smatraju da se mi borimo ovdje za stolice. Za vlast. I da zbog toga ne damo da se to pitanje riješi. A meni se čini da bi trebali - da je obrnuto u stvari. Da ćemo tu vlast tek učvrstiti ako se odazovemo tome i ako izadjemo u susret tim stvarima, pa ponešto žrtvujuću od nekih naših želja, ambicija, snova itd.

MILAN KUČAN:

Mislim da je dobro da je ovaj razgovor počeo sa upozorenjem na krizu, sa elementima o kojima je na početku i sad opet govorio predsjednik Izetbegović. Mislim da ta kriza ipak upozorava sada već vrlo urgentno. Da ili mi ili oni koji dodju iza nas, ja ne bih ništa imao protiv da se mi danas dogovorimo i da kažemo svijetu da smo mi svi spremni podnijeti ostavke. Ali oni koji dodju moraće se suočiti sa problemom neodrživosti ideoloških ili kako god hoćete, osnova na kojima je gradjena ova zemlja. Tu je izvor svih problema i svih sukoba. Te su osnove iz jednog drugog vremena i ne moće se bez promjena tih osnova uskočiti u novo stanje koje naoko kopira i koje naoko preuzima rješenje savremenog svijeta koji je izgradjen na bitno drugim osnovama.

Ja bih, recimo, odmah prihvatio rješenje i stao tu da su republike suverene države koje grade svoju zajednicu. Ako se dogovorimo onda o konsekvencama, modalitetima itd. mogu teći razgovori ne naši, nego ekspertni i na toj osnovi suverenih republika napraviti svijetu kompatibilnu zajednicu. Ja sam tako razumio da je ta platforma na toj osnovi i izradjena.

Upozoreno je bilo u početku ovdje na volju naroda, na očekivanja naroda Jugoslavije. Mislim da smo mi dužni sebe ovdje upozoriti da znamo kakva je ta volja naroda i da ne postoji volja naroda Jugoslavije. Ona je izražena u republikama onako kako je izražena na izborima i na referendumima. Predsjednik Tujman je govorio o tome šta je sada, koliko je najmanje - mjesec dana, tri nedjelje kako je bio referendum u Hrvatskoj i ima skoro šest mjeseci kako je bio plebiscit u Sloveniji. Ja za sada nemam drugu obave

nego obavezu tog plebiscitarnog odlučivanja i odlučivanja u Skupštini Slovenije na osnovu ovoga plebiscita. To oko te dvije najznačajnije političke karakteristike koje su ovdje bile rečene s pravom i vrlo dobro da je to bilo rečeno.

Što se mene, razumijevajući stavove Slovenije, tiče i ove platforme vaše, meni su sasvim prihvatljivi ciljevi koji određuju krug mogućih zajedničkih interesa naroda odnosno njihovih republika. Na kraju krajeva, ti su u osnovi (ne govorim sad ovdje o detaljima) suštinski sklopovi zajedničkih interesa, oni isti na koji traže saradnju institucionalno i neinstitucionalno sve savremene demokratske države. Dakle, to je jedan civilizacijski trend.

Pitanje je da li je ono što bi iz toga slijedilo da bi mi došli do takve institucionalne ili neinstitucionalne saradnje isti tako civilizacijski put i da nije. To bi morali, prije svega, vidjeti. No, ja ne dovodim to u pitanje, jer čim je ovdje rečeno da su republike suverene, ja pretpostavljam da je to suverenitet u cjelini.

Samo bih vas htio podsjetiti da je u jesen prošle godine bilo tačno na tim skupovima objavljen materijal slovenačko-hrvatski. Možda ne sa svim ovim karakteristikama, možda sa nekim drugim i elementima, ali i tada se polazilo od toga šta su mogući zajednički interesi na kojima bi mogli graditi tu zajednicu. Polazište je i tada bilo da suverene republike samostalno određuju odnosno, izvinjavam se, utvrđuju svoje interese i to u tom istom, u osnovi, krugu pitanja koja su ovdje predložena i da one, kao suverene republike samostalno odlučuju o načinu njihovog rješavanja odnosno ostvarivanja i kroz saradnju veću, manju, više-manje

institucionaliziranju ili neinstitucionaliziranu sa drugima. Moguć krug interesa je i tada bio odredjen - od prava čovjeka individualnih i kolektivnih sa posebnim naglaskom na prizavanje prava manjine; privredni interesi kojima je osnova bilo zajedničko tržište, odbrana i spoljna politika. To je kasnije, što se Slovenije tiče, bilo utvrđeno i u plebiscitu i izjavi o dobrim namjerama da se na tim osnovama traži, po principu međunarodnog prava, mogućnost sa drugim republikama koje bi imale interes i mogućnost da dodje do takve zajednice. Dakle, sa tog aspekta mislim da Platforma nije ništa novo, odnosno nije ništa o čemu mi ne bi mogli i ne bi bili spremni razgovarati i sada i kasnije.

Polazište Platforme je suverenitet republika. Ja se sa takvim prilazom slažem, podržavam. Zašto? Jer samo suverene republike mogu stupati u odnose koji znače zajedničko izvršavanje njihovih suverenih funkcija. Ne može se niko odreći ili prenositi dio svog suvereniteta ako taj suverenitet njegov ne postoji. Dakle, ne možeš prenositi nešto što nemaš. Mislim da bi bilo zato neizbježno dalje, ako bi ostali na toj koncepciji, definirati karakter tog suvereniteta. Da li je on djelimičan, ograničen, formalan ili potpun. Suverenitet ipak ne može biti verualan. Jer on temelji pravo naroda na samoopredjeljenje. I pitanje je da li je, to što se misli sa suverenitetom republike, utemeljeno sa priznavanjem prava na samoopredjeljenje što, koliko se sjećam naših razgovora, niko i nikad nije dovodio u načelu u pitanje. Dakle, za nas, sada govorim o Sloveniji, na temelju naših stavova, moguće je samo razumijevanje onog suvereniteta koji znači potpun suverenitet, a taj pretpostavlja i međunarodnu dimenziju - dakle, međunarodni subjektivitet. Mislim da bi bilo vrlo racionalno, da bi vidjeli šta mislimo, ako bi

pokušali doći do dogovora, do sporazuma da sve republike jedna drugoj priznaju pravo na suverenitet i međunarodni subjektivitet. Ako to priznajemo, onda bi bilo jasno koliko svi faktički priznajemo ravnopravnost. Inače, govorim o ravnopravnosti kao jednom apstraktnom pojmu koji na svojoj konkretnoj tački dolazi u neravnopravnost. Samo takve republike mogu graditi zajednicu i to su si, ako već govorimo o zemljama Evropske zajednice, sve države priznavale. I priznavaju i danas. I to je taj temelj povjerenja. Jer, one međusobno i danas priznavaju potpuni suverenitet i međunarodno-pravni subjektivitet i oni su od toga počeli prenositi dio svog subjektiviteta sada na Zajednicu. I na tome je izraslo povjerenje da neće niko nikome nametati i zloupotrebljavati mehanizam zajednice da mu natura svoje interese. Politika je realnost, a naša realnost, prije svega, ako već o tome govorimo, u sferi čiste politike je potpuno nepovjerenje koje je do kraja došlo sa neizborom Stipe Mesića za predsjednika Predsjedništva.

Postoji jedna poslovice slovenačka "koga je nekada uzela zmija on se plaši i užeta".

Na takvom prilazu, ako bi mi došli do toga da niko nikome ne spori taj suverenitet uključujući i međunarodno-pravni subjektivitet, onda bi bilo moguće tražiti rješenja za međusobne odnose i modalitete i, naravno, početi s prilazom da od nižeg stepena integracije možemo doći do višeg ili sve višeg stepena integracije i tu bi nam, naravno, mogla pomoći i Evropa i Evropska zajednica svojim uzrkom odnosa. I tu bi onda bilo racionalno tražiti pomoć eksperata i ozbiljno raditi. Uslov je, naravno zato što ja govorim da dodje do prethodne autodefinicije statusa republika.

Teško je u te diskusije ulaziti u tako nekom nejasnom stanju. I na osnovu jasno definiranog statusa republika moguće je odredjivati i utvrđjivati interese i odlučivati o tome kako ih je najracionalnije, u svijetu u kome postojimo, u zajednici koja je nakada već postojala i unutar nje, i danas razmišljamo i u tom funkcionalno ipak povezanom prostoru, kako te interese ostvariti. Mislim da nije moguće drugačije nego da se svakoj republici omogućí da se odluči onako kakavije njen interes, kakav je interes njenih građana ne rukovodstava. A ja onda tu ne vidim drugi način, ako je to sporno, dakle da rukovodstva izražavaju ono što je volja građanina, da se ide na referendum i provjeri.

Svi oni koncepti preuredjivanja Jugoslavije koji ne vode računa o tom realnom interesu svake republike, oni na kraju nisu interesi nikoga. I očito je da ovakva Jugoslavija kakva je danas nije u interesu nikoga, ako je tačno što mi izjavljujemo. Ja mislim da nije moguće razgovarati o budućnosti i zajedničkim interesima bez ovladavanja bitnih pologa koji tu samostalnost omogućuju i obezbjeđuju. To je privredni suverenitet počev od monetarnog, pa od obrambeni i spoljno-politički. Ako ne drugačije onda bar formalno za početak diskusije. Onda naravno od toga ide pitanje konkretnog organa odlučivanja. Vjerovatno vezano za ono što smo govorili ovdje Slobodan i Bulatović da su kontradiktorna rješenja ne samo na suštinska, nego i na tim pitanjima. Pod uslovom da se ne radi o jednoručnom rješenju koje je u principu i koje teži za tim da bude prihvatljivo za sve, moguće je onda očuvati odnose koji postoje sada za one koji to žele, moguće je ondarrješenje, opet za one koji su zainteresirani, nove ili reformirane federativne zajednice, a moguće je i osamostaljenje za one koji to žele i sa te pozicije traženje jednog suživota sa onima koji.....

MITLAN KUČAN:

...koji idu istim putem ili ostanu u neakvoj zajednici. To bi za nas onda bio put u Zajednicu suverenih država kao optimalan cilj. Govorim sa našeg aspekta slovenačkog.

U Platformi je predloženo paralelno reguliranje međusobnih prava i obaveza sa utvrđivanjem zajedničkih interesa. Ja ne znam da li sam Momira razumio dobro, on vidi u tome, ako sam dobro zamapio neku pravnu zamku. Ja, naprotiv, vidim da je paralelni put put u suočavanjem sa realitetom svojih mogućnosti. Jer, i naša diskusija (sad govorim za Sloveniju) o tome da mi možemo živjeti kao samostalna država bez suočavanja sa obavezama našim, ne daje pravi odgovor. Mi smo taj odgovor našoj javnosti, našim građanima, našim biračima dužni dati. I tek kad je svaka republika suočena sa realnom, ne samo mogućnošću, nego čak vjerovatnoću da će morati živjeti sama, tada tek nastaje pravo pitanje - u unutrašnjoj političkoj diskusiji da li je to moguće, da li je to realno i šta ako nije. Naš je stav da samo suverene države mogu biti subjekt nove zajednice, da republike ili barem Slovenija mora konstituirati suverenu državu i da je to uslov za njeno ulaženje u novu zajednicu. To je formalna strana problema. Suštinsko, naravno, te stvari ne mogu biti odnosno ne moraju biti ovako podijeljene, prvo formiranje kompletne države i život samostalne države pa onda diskusija o novoj zajednici. Već te stvari, to sam nekoliko puta rekao, mogu i bilo bi racionalno da idu zajedno, a takva nam je i obaveza ako, naravno, nadjemo partnera za te razgovore. Slovenija o tom statusu ima itekako velik interes da regulira međusobne odnose sa drugim republikama na područjima koja su ovdje navedena i u polazištu naše ponude je republika kao država sa vlastitim međunarodnim subjektivitetom, koja se, kao takva, udružuje, povezuje, saradjuje s drugima.

Da se vratim. Meni je na tom prilazu da su republike suverene države Platforma prihvatljiva. Mi sada, koliko sam razumio, svi govorimo o tome da je prihvatljiva, ali očito sa različitim očekivanjem. U kojem pravcu će se dogradjivati. Ja se slažem sa Slobodanom da sa mehaničkim spajanjem i preskakanjem razlika rezultat neće biti dobar, jer to neće biti onda životna tvorina. Za nas, naravno, pomjeranje te koncepcije u pravcu jedinstvene federativno uređene države, ne bi bilo konsekvantno opredjeljenje na plebiscitu. I slažem se sa Alijom da se nečega u toj situaciji moramo odreći. A naravno, to ne može biti u polazištu suverenitet. U polazištu on mora biti priznat u cjelini da bi se bilo moguće kasnije, na osnovu realno utvrđenih interesa, odričati tog suvereniteta u sferi izvršavanja zajedničkog suverenih funkcija republika. Mi u osamostaljenje, to smo deklarirali, a ja sam to stalno govorio, ne želimo na račun drugih. Dakle, mi moramo i sada i kasnije regulirati svoja prava i obaveze, način ostvarivanja i preuzimanja naših funkcija itd. i ostajemo i ostaćemo otvoreni za dogovore o novoj Zajednici.

Mi smo suviše dugo opterećeni sa ovom krizom zbog nerješavanja političkih odnosa u zemlji i krajnje je vrijeme da to riješimo i da usmjerimo snage na rješavanje privrednih i socijalnih pitanja. Govorim sada za Sloveniju. Ja od diskusija koje traju niz godina ne vidim da se možemo okrenuti rješenju tih problema, jer se slažem, ovdje je neko rekao u početku, da ^{socijalne} ~~se~~ ~~7~~ ~~tenzi~~je mogu ugroziti ne samo demokratske tekovine nego i mir.

I na kraju bilo je postavljeno pitanje da li mi možemo preuzeti odgovornost da odbacimo pomoć Evropske zajednice? Ja, prije svega, mislim da se pred nas postavlja pitanje šta ćemo uraditi

ako bi do te pomoći došlo da ona postigne svoju svrhu. O realno nesredjenim političkim prilikama, u realno nesredjenim političkim odnosima unutar Jugoslavije i među republikama, ta pomoć neće i pod uslovom da je dobijemo, dobiti svrhu i nećemo je opravdati. Ako je, naravno, problem u jugoslovenskoj¹ svjetskoj javnosti da se pravi identifikacija sa pojedincima i politikom na jedan, ja bih rekao pogrešan način ne onakav kakav bi bio normalan u demokrat-skim zemljama, dakle da pojedinci uzurpiraju volju naroda, odnosno građanina u republikama, ja sam spreman odmah podnijeti svoju ostavku i otići sa te pozicije. Jer je, dok postoji mogućnost takvog razmišljanja, onda to bježanje od sagledavanja takvih problema. A ja mislim da smo došli u situaciju da treba sagledati prave probleme, a pravi problemi nisu u takvom i drugačijem vladanju i ponašanju ljudi ako, naravno, postoje demokratski odnosi unutar republika i, što se barem mene tiče, ako nije to dovoljno jasno, ja sam spreman i na taj korak u prilog rješavanja te krize i obraćanja pažnje svjetske javnosti na prave korijenje naših problema jer im očito sva ta dekoracija i orkestracija koja obično prati sva ta naša zbivanja, ne omogućava da bi sagledali, odnosno u cjelini sagledali te probleme. Oni su mnogo dublji i vidjeli ste da okretanjem stvari, recimo u Sloveniji, sada poslije Maribora, dakle poslije svega toga (to je bilo prošle nedjelje) ispitivanje javnog mnjenja, na pitanje da li poslije svega toga treba insistirati na ostvarenju odluke koja je bila utvedjena plebiscitom, pozitivan odgovor je bio 92% upitanih, a na plebiscitu 83,6%. Dakle, povećalo se. I na pitanje - da li očekuju građani da će u tom slučaju ostvarenja odluke intervenirati narodna armija, preko 60% ljudi je odgovorilo da to očekuje. A odgovor onaj osnovni da li insistirati ili ne, ipak je bio takav.

Dakle, to ipak traži jedno ozbiljno razmišljanje. Ali to što ja govorim sada na kraju nije u opreci sa onim mojim početnim stavom ni ocjenom da je ova platforma, gledajući sa aspekta naših opredjeljenja, i objektivnih interesa Platforma na kojoj se može raditi jer, u njenoj osnovi, ako ja dobro razumijem, stoji prilaz da su republike suverene države koje u toj poziciji traže zajednicu.

FRANJO TUDJMAN:

Pošto sam čuo izlaganje predsjednika Miloševića i Bulatovića i naknadna izlaganja predsjednika Izetbegovića i sada Kučana, da kažem onda svoje gledište u odnosu na prijedlog i odnosu na sada iznesena mišljenja o tom predlogu.

Mislim da je bitno čitavom našem raspravljanju, čitavom traženju izlaza iz jugoslavenske krize i ustanovitom gubljenju vremena i daha u svim tim našim pregovorima i ne samo ovdje nas šestorice nego i u Predsjedništvu Jugoslavije i svega onog što se zbiva između vrhova u savezima, između Predsjedništva, savezne Vlade, Skupštine itd. Bitni problem suverenosti. Ovo što je sada predsjednik Kučan govorio. I to se vidjelo i u izlaganjima svih koji smo do sada uzimali riječ. I budimo onda svjesni te činjenice i kažimo istinu. Ukoliko taj prijedlog Izetbegovića i Gligorova predstavlja prihvatljivu osnovu za razgovore, to je to što je Kučan rekao, da polazi od suverenosti republika. Ali, odmah kod toga slijedi u tom prijedlogu zamka, nedosljednost, nelogičnost, suverenost republika koje grade državu. Znači, jednu državu. I to je suprotno onome o čemu je govorio Kučan, suprotno prijedlogu

- to nije više prijedlog nekakvog vodstva Hrvatske i Slovenije, to je jasno izražena volja hrvatskog naroda i poslije toga i slovenskog naroda. I budimo onda, pokušajmo sagledati to, taj prijedlog i o čemu se sporimo. Prijedlog takav kakav ste vi podnijeli iz Bosne i Makedonije, on je zapravo na razini čuvanja dostignuća međjunacionalnih odnosa po Ustavu iz 1974. godine. Čuvanje tih hibridnih elemenata federalno-konfederalnih koji ne zadovoljavaju nikoga. I predsjednik Milošević je u pravu kad on smatra da, kad je ranije u razgovorima izravno osudio hibridnost tog federalno-konfederalnog Ustava iz 1974. godine i kad i danas govori da se ne mogu mehanički spajati različiti elementi da bi oni onemogućili zapravo funkcioniranje te zajednice u ovom smislu. I prema tome, tu je bit problema, tu je polazište, tu je izvorište i budimo svjesni toga.

Ovo što je izložio danas gospodin Milošević, a čemu se u biti priklonio i Bulatović, osobito svojom argumentacijom o međjunarodnoj nemogućnosti priznanja republika itd. svodi se znači na onu tezu i onu težnju stvaranja jedne efikasne federacije - djelotvorne efikasne federacije. A sa tom i takvom, odnosno ta i takva težnja stvaranja efikasne djelotvorne federacije, ona je vraćanje čak međjunacionalnih odnosa natrag u odnosu na Ustav 1974. godine i ona je u suprotnosti sa sveukupnim iskustvom, pa i suvremenim stanjem, s jedne strane stanjem ovog što je Kučan sada spomenuo da je to naša politička realnost, potpuno nepovjerenje između republika i naroda Jugoslavije i s druge strane u suprotnosti sa dostignutim stupnjem demokratskog izjašnjavanja naroda u Jugoslaviji

koje je došlo podjednako do izražaja u Ustavu Srbije, u plebiscitu Slovenije, u Ustavu Hrvatske i referendumu Hrvatske, u Deklaraciji o suverenosti Makedonije. Prema tome, to što se predlaže u ovoj platformi ne vodi se računa o toj realnosti, a i ovo što zastupaju predsjednik Milošević i Bulatović isto tako ne vodi računa o tome, nego idu, predlažu nešto što se svodi na onu ideju djelotvorne, efikasne federacije. Prema tome, za nas u Hrvatskoj, govorim za Hrvatsku, čuli ste Kučana, takvi predlozi koji vraćaju čak unatrag od Ustava 1974. ili pak koji na svoj način konzerviraju to jedno hibridno stanje koje dovodi do nedjelotvornosti i do neprodublivanja krize zapravo i političke i gospodarske, nisu prihvatljivi. Znači, rješenje je moguće na osnovama, na polaznim osnovama suverenosti republika kao država i, znači, ne da oni stvaraju jednu državu nego stvaraju Zajednicu država. I u tom pogledu je neprimjereno pozivanje na slučaj Ukrajine i Bjelorusije jer, molim vas gospodo, podsjetimo se, čak u jednom Sovjetskom Savezu koji je još uvijek bremenit sa komunističkim ustrojem, tamo se stvara Savez suverenih država. I, gospodo, ja sam bio nedavno u Ukrajini i u praksi itd. oni su otišli daleko već i od nas u smislu medjurepubličkih odnosa, čak i na tako delikatnom pitanju kao što je vojno. I mi kao da zaboravljamo tu činjenicu da je svijet ne samo u slomu socijalističkog poretka kao takvog, nego i u međunacionalnim odnosima na tom tlu postavio zahtjeve izlaza iz krize i u tom međunacionalnom odnosu u smislu stvaranja Saveza suverenih država. A osim toga, isto tako, još neprimjerenije pozivanje da bi bilo nemoguće međunarodno priznanje pojedinih republika na slučaju Evropske zajednice. Postoji Evropska zajednica, postoji puna diplomatska međunarodna suverenost onih država koje čine tu Zajednicu. Prema tome, to nisu nikakvi argumenti koji dovode u pitanje naše

polazište da treba izlaz iz krize tražiti, znači, na osnovama suverenosti republika kao država i na osnovu novog dogovora, ako je on moguć, o stvaranju zajednice na jugoslavenskom prostoru - suverenih država. I ako se od toga podje, onda možemo raspravljati o detaljima na ekonomskom, odbrambenom i drugom s tim da stručnjaci ekonomski itd. što se tiče tih prijedloga, smatraju da - koliko god sadrži prihvatljivih pozitivnih elemenata, s druge strane ima i takvih elemenata koji vode, s obzirom na iskustva, negativna iskustva, centralizaciji koja je neprihvatljiva.

Znači, tu smo i pogledajmo još jedanput da je bitni problem u tom shvaćanju jesmo li za suverenost republika kao država, a da to prihvaćanje suverenih republika i ravnopravnosti naroda u jednoj državi nezadovoljava i da ono zapravo prikriva mogućnost održavanja sadašnjeg stanja, odnosno produžavanja krize što nije u interesu, ja mislim, ni jedne republike. A što se tiče ovog za šta je i predsjednik Slovenije imao potrebu, vjerojatno zato što ima u jugoslavenskoj javnosti i u međunarodnoj javnosti nekih mišljenja odnosno naklapanja i pokušaja čak i uticaja na rješavanje i unutarnjih i međunarodnih faktora, da bi trebalo ukloniti tobože neke subjektivne zapreke, tj. nas pojedince, pa da bi onda stvari mogle se riješiti. Prema tome, što se Hrvatske tiče da je tu referendum bio odgovor na takva pitanja i da se ne zavaravamo, naša je povijesna odgovornost svižu nas šestorice zajedno i svakog posebice da, sagledavajući bit problema pokušamo spriječiti. Ja vjerujem, ja još uvijek čvrsto vjerujem, iako se upravo na Hrvatskoj vode igre koje bi vodile krvoproliću i ako se upravo u Hrvatskoj, recimo juče je vojna policija u civilnim odijelima hapsila ljude po Splitu.

Prema tome, u Hrvatskoj se još uvijek vode igre zapleta, krvoprolića, nacionalnog sukoba, izazivanja socijalnih, itd. Ja još uvijek vjerujem u pobjedu našeg razbora, u činjenicu da niko ovdje sje-deći ni sa kakvim potporama jugoslavenske armije ili bilo kakvim drugim nema mogućnosti da nametne svoju volju. Prema tome, sagledajmo i moramo poći od toga da su republike i danas nacionalne države. Prema tome, da i po mogućnosti obnove Jugoslavije u II svjetskom ratu i po onome na čemu je mogla biti održavana ta zajednica do sada, da je taj elemenat suverenosti republika bio prisutan i da ne možemo ići natrag. Prema tome, ako želimo tu Zajednicu održati u sadašnjim okvirima, moramo poći od polazišta da su one suverene kao države i da tu ne može biti nikakve dvojbe da se može.....

FRANJO TUDJMAN:

... da tu ne može biti nikakve dvojbe da se može rješenje tražiti izvan. Ili pak, budimo realni razdružimo se pa ćemo onda za iks, da li za 5 ili 10, ne znam kada doći možda do zaključka da se ujedinimo. Ali ovakvo jedno stanje kakvo je sada gdje smo svi paralizirani i gdje se, ne samo nepovjerenje, nego jedna iracionalna mržnja razvija do mjere besmislenosti i suludosti je neodrživa i čini mi se, da je u samoj toj činjenici da je stanje došlo do tog stupnja da nas upućuje na to da pokušamo naći rješenje na razini vremena u kome živimo, u Evropi i u svijetu.

Toliko.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Dakle, hoćemo li pauzu napraviti?

P a u z a

/Nastavak posle pauze/

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Nastavljamo rad.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pošto je Milan Kučan neke stvari pred pauzu pokrenuo, jednostavno da pokušamo da neke stvari razjasnimo. Kučan je naime govorio, između ostalog, kako sam ga ja razumeo i o potrebi osamostaljivanja onih koji to žele. To je otprilike formulacija koju je upotrebio. Da uzmemo to kao jednu premisu. Kao drugu premisu

Kao drugu premisu da uzmemo jedan naš opšti stav o kome smo, na svim našim dosadašnjim sastancima govorili i potvrdjivali da se interesi žele da ostvare na miran i demokratski način i ne na štetu drugih. Ako su te dve premise uredu, ja bih želeo da ono o čemu razgovaramo obratite svoju pažnju i na nekoliko tačaka koje smo mi izneli, koje je prihvatila i Skupština Republike Srbije u kojima se, po našoj oceni, na te dve premise može tražiti jedna zadovoljavajuća solucija. To su sljedeće tačke: pored tačke koja govori o potrebi da svi zajedno garantujemo mir, sve institucije jugoslovenske i republika, da bi to obezbedili, drugo je da se odmah donese ustavni zakon ili nekakav sličan jugoslovenski akt kojim će se urediti način ostvarivanja prava na samoopredjeljenje jednako za sve, kako bi narodima koji žele da se izdvoje i formiraju svoje posebne države bilo omogućeno da to učine na miran način bez nasilja. Regulisanje načina ostvarivanja prava na samoopredjeljenje jugoslovenskim aktom, znači ustavnim zakonom jednako za sve isključuje opasnost da se to pravo zloupotrebi i tako povrede jednaka prava drugog ili drugih naroda. Treće, da se sprovede referendum jednak u Jugoslaviji, tako da njegovi rezultati daju jasnu sliku o volji građana i naroda Jugoslavije, četvrto, da se polazeći od rezultata referenduma pristupi realizaciji volje naroda Jugoslavije i građana, u skladu sa donetim ustavnim zakonom i izvrše razgraničenja i peto, da se raspišu i održe slobodni višestranački izbori za Skupštinu Jugoslavije. Uvažavajući ovaj prilaz koji nam je dat na početku ovog sastanka koji predstavlja jedan konstruktivan prilaz u pogledu nastojanja da se suprotstavljeni stavovi približe i neka rješenja daju, mislim da i o ovim tačkama i ovim pitanjima može da se razgovara i ona itekako zaslužuju, po mom mišljenju pažnju. Jer, na neki način

208

7/3 ma

obezbeđuju da izbegnemo nepotrebne konflikte u ostvarivanju interesa pojedinih naroda i njihovih republika. Dalje, znači ne eliminišući onaj pristup o kome je Izetbegović na početku govorio, ja želim da se vratim na neke principe za koje sam se na početku založio, a to je da ako se mi složimo da na bazi ovog prilaza koji sadrži neke vrlo bitne elemente kojima se ove suprotstavljene koncepcije donekle mire i ublažavaju suprotnosti da bi trebalo da se složimo oko principa, jer to mi moramo da izvršimo u nekakvom procesu, u nekakvoj proceduri. Te prema tome, oko onih principa ja bih vas samo podsetio na dva, da se Jugoslavija ne ukida i ne prestaje u svom subjektivitetu i kontinuitetu ni u jednom trenutku ustavno-pravne reforme, već se ta reforma na utvrđenim principima, a o principima dakle razgovaramo, vrši slobodno i dobrovoljno od strane svih naroda i republika. Čini mi se da je to uslov za jedan miran tok raspleta krize. I drugo da ustavno-pravna reforma se izvede na način i po postupku predviđenom za promenu Ustava Jugoslavije. Ako mi imamo politički dogovor o principima, ako nastojimo, dakle, da izvršimo preuredjivanje postojećih odnosa u Jugoslaviji, ondamlim da ti principi ne da ne smetaju, nego naprotiv bilo bi ih nužno poštovati da bismo obezbedili jedan miran tok čitavog posla o kome želimo da se dogovorimo. Jer, tu ipak kao jedno od osnovnih pitanja stoji i pitanje da li razgovaramo o preuredjenju Jugoslavije na demokratskim osnovama ili o njenom ukidanju. Sve vreme koliko učestvujemo u ovim razgovorima, razumem ih da razgovaramo o preuredjenju Jugoslavije na demokratskim osnovama a ne o njenom ukidanju. Tako da mislim, da ne bi mogao da bude prihvatljiv prilaz da prvi korak u traženju rješenja može da bude da se prvo dogovorimo da ne postoji Jugoslavija i da postoje samo republike. Zato, dakle,

7/4 ma

čini mi se da redosljed poteza koji obezbeđuje jedan miran tok stvari traži da se ovaj princip, da Jugoslavije ne prestaje u svom subjektivitetu i kontinuitetu ni u jednom trenutku te ustavno-pravne reforme, već se dakle, reforma na utvrđenim principima vrši slobodno i dobrovoljno od strane svih naroda i republika i drugo da ustavno-pravnu reformu izvedemo na način i postupku predviđenom za promenu Ustava SFRJ smatram najblaže rečeno, jednim civilizovanim prilazom za tok razrješavanja naše ustavne i političke krize u Jugoslaviji. A ova pitanja i ove tačke, i ove pozicije u prilazu eventualnom, osamostaljivanju onih koji to žele i s druge strane, zahtjev da se to čini na miran i demokratski način, čini mi se da mogu da obezbede da se to tako događa, znači obezbedimo i legalitet i izbegnemo svako nasilje i svaku konfrontaciju i da na toj osnovi evoluiramo našim razgovorima koje već u ovom našem šestom susretu vodimo. Mislim dakle, da sve to kao celinu trebamo imati u vidu i naravno, da treba imati u vidu i potrebu da ove prilaze kao što smo mi spremni da ovaj prilaz razmotrimo u našoj skupštini, da se i ovi prilazi razmotre u skupštinama republika i vidi šta je to što u njima smeta prihvatljivo ili neprihvatljivo da bi front nesporazuma i konfrontacija suzili na ona bitna pitanja na koja ne možemo prevazići s obzirom na interese koji su se artikulisali u različitim republikama i sa stanovišta interesa svakog od jugoslovenskih naroda ponaosob.

MILAN KUČAN:

Samo da pitam nešto u vezi toga, da bi mi bilo jasno.

Tri stvari. Kako bi se donosio taj ustavni zakon kojim bi se reguliralo pravo na samoodredjenje. Drugo, koje nosilac

210

7/5 ma

kontinuiteta i subjektiviteta Jugoslavije u slučaju da neko želi da ode na osnovu ostvarenog prava na samoopredeljenje, regulirano ustavnim zakonom. I treće, referendum. Jer, on i u tom slučaju dolazi u obzir u čitavoj Jugoslaviji, odnosno kako bi se taj referendum sproveo, kako bi se utvrdjivao njegov rezultat i kako bi on važio. Iako mislim da moja pitanja nisu baš neophodna za odnos ovoj Platformi, jer to su već kompenzacije, nego već mene interesira, ako je moguće to.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To što se Ustavnog zakona tiče, mislim da bi njega mogli doneti na način na koji to propisuje postojeći Ustav, to znači da bismo mi zajedno sa Predsedništvom Jugoslavije koje je, po ustavu nadležan za pokretanje ustavne inicijative, ukoliko bi postigli takav dogovor da pokrenemo tu ustavnu inicijativu pred Saveznom skupštinom i da ga donesemo u jednom relativno, veoma kratkom roku. Naravno, saglasnost pretpostavlja. Prema tome, ja ne govorim o nametanju volje ili sadržine tog ustavnog zakona, nego naprotiv saglasnom utvrdjivanju njegove sadržine. Ponekad se zalažem za poštovanje...

/Kučan: Hipotetički razmišljajući, ako nema saglasnosti na Ustavnom zakonu, nema prava na samoopredjeljenje/. Pa ostvarenje prava na samoopredeljenje, mislim da smo tu fazu prošli i da to niko nikome ne može osporiti i da je ovdje reč bila o načinu ostvarivanja takvog prava.

MILAN KUČAN:

Ja ti to kažem, ako nema saglasnosti na Ustavnom zakonu nema ostvarivanja prava na samoopredjeljenje. A ono je po definiciji iznad svakog drugog prava. Jer je prirodno pravo na

7/6 ma

SLOBODAN MILOŠEVIĆ :

Pa upravo zato što je ono prirodno pravo, a što narodi u ovom trenutku žive zajedno i što postoji potreba ili interes ili želja određenih naroda ka osamostaljenju ne vidim zašto bi bilo ko tu želju ograničavao zlom voljom da se to jedinstveno i jednako za sve uredi jugoslovenskim pravnim aktom. Hipotetički si u pravu, može da se desi da se neko s tim ne slaže. Ali ne vidim zašto bi tu bilo koja republika bila protiv toga da na jedan pravedan način uredimo ostvarivanje prava naroda na samoopredeljenje u smislu njegove operacionalizacije. Dakle, a ne u smislu odgovora na pitanje - da li ono postoji ili ne i da li se može osporiti.

Šta ti je bilo drugo pitanje?

/M. Kučan: Pravni i međunarodno-pravni kontinuitet/

Mislim da bi svako u tom slučaju nosio svoj dio prava i obaveza. To je stvar koja je faktičko pitanje i koja ni u kom pogledu, kada je reč o bilo čijim pravima i obavezama niko ne bi imao ni želju ni potrebu ni da uzurpira niti da drugome nameće obavezu, odnosno uzurpira prava. Što se tiče trećeg pitanja - načina održavanja referenduma smatram i najlogičnije je da shodno jugoslovenskom Ustavu, to je predviđeno 146. članom ustava, Skupština Jugoslavije može da o tome donese odluku da se na jednak način u svim republikama on sprovede, s tim što sigurno se može govoriti i o nekim drugim modalitetima, ali mi se ovaj čini najlogičnijim i pravednijim.

FRANJO TUĐJMAN:

Skupština ova sada ili buduća izabrana?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pa sad to je pitanje redosleda koraka o kojima bi mogli da razgovaramo. Ja ću izneti svoje lično mišljenje, meni lično ne smeta i ne bi smatrao pogrešno, ako bi mi prvo išli na slobodne višestranačke izbore u Skupštini Jugoslavije. A može ga doneti i ova. Pitanje je usklađivanja tog redosleda koraka o kome takodje može da se razgovara.

FRANJO TUDJMAN:

Ja bih apelirao na to, da polazimo od konkretnih prilika u kojima se nalazimo. Ja pozdravljam prihvaćanje od strane predsjednika Srbije ove platforme kao osnoveza razgovor. Ali u sveukupnom izlaganju, prije i sada, predlažući izbore, predlažući referendum u Jugoslaviji, zaboravili ste da imamo takvu situaciju kakvu imamo u svim republikama, a posebno u Hrvatskoj, Sloveniji, prema tome pozivati na referendum, sada znači nepoštivnije već održanog referenduma u Hrvatskoj. U ime koga i zašto? Ako gospodin Milošević priznaje pravo naroda na samoodređenje, onda u ime kog načela se to može osporiti proveden referendum u Hrvatskoj ili plebiscit u Sloveniji. Ja bih molio da budemo u tom smislu konsekventniji što se tiče pozivanja načela i s druge strane da vodimo računa o tome u kakvim se prilikama konkretnim nalazimo, da iz tih okvira tražimo rješenje. I budući da se svi ti prijedlozi koje iznosi gospodin Milošević, uz sve ovo načelno prihvaćanje, što ja pozdravljam, ove polazne osnove itd. ipak svodi na to da se vratimo, kao što sam prije rekao, čak i unazad od ustavnog rješenja 1974. i da se saveznoj Skupštini i savezним tijelima dadu neka ovlašćenja koja se ne poštuju ni po tom ustavu

213

7/8 ma

pozivanjem na izbore, na referendum itd. kao da se u međuvremenu ništa nije desilo ni u Srbiji ni u svim drugim republikama, ne vodi nas nekoj daljoj perspektivi rješenja te krize. Mi se nalazimo o takvoj situaciji, političkoj i gospodarskoj da bismo morali tako. Prema tome, ja predlažem: da je vreme da budemo konkretniji i što se tiče današnjeg priopćenja i što se tiče izlaska iz krize. Predlažem da kao zaključak današnjeg sastanka i kao put u tom smislu približavanja konkretnoj situaciji, da sa današnjeg sastanka prihvatimo, predlažem da iz predložene platforme, prihvatimo kao polazne osnove za rješenje krize na temelju priznanja suverenosti republika. Drugo, da smatramo da je za daljnje rješavanje krize za daljnje ublažavanje napetosti, neophodno riješiti ustavnu krizu izazvanu nepriznavanjem predstavnika Hrvatske u Predsjedništvu/slijedi traka 8/

8/1 ma

FRANJO TUĐJMAN:

predstavnik Hrvatske u Predsjedništvu Jugoslavije, ustavne i smjene na čelu Predsjedništva Jugoslavije. Jer to je sastavni dio ovih naših razgovora. Ako se mi ne možemo ni oko toga sporazumjeti među republikama, onda to znači da nam nedostaj osnovne pretpostavke inače za bilo kakve razgovore. Prema tome, ja predlažem da o tome sa ovog sastanka, takva jedna izjava, da smatramo da treba u interesu funkcioniranja čitavog sustava državno-pravnog poretka, ustavno-pravnog poretka u tom prelaznom razdoblju da treba na ustavom i poslovnikom predviđen način izvršiti smjenu na čelu Predsjedništva, prema tome priznati Hrvatskoj pravo u Predsjedništvu SFRJ.

Treće, budući da treba nastaviti razgovore, da treba nastaviti razgovore o svim pitanjima koji proizilaze iz ove polazne osnove, koje smo kazali, o čemu je bilo riječi u Platformi, ali o čemu su iznesena i istovjetna mišljenja, treba nastaviti... ali da je u toj državno-političkoj krizi ipak glavno pitanje međunarodnih odnosa, a da se ti međunarodni odnosi i čitava ta kriza veoma zaoštrava i prelama na problemu Bosne i Hercegovine, ja predlažem, da se predloži, da prihvatimo, da se održi poseban sastanak predsjednik Bosne i Hercegovine, Srbije i Hrvatske, ili ako hoćete delegacije, posebne. (trojni) Meni se čini, da po onome kako ste predstavnici Srbije već ranije kazali, da bi za vas bio prihvaćen konfederalni nacrt, ukoliko bi se razmotrilo, odnosno ali ne i ovakve granice. Meni danas dolazi delegacija Hrvatske, i kaže da se SDS organizira tako da izdvaja srpske krajeve. Osim toga i čitam, da je ta Krajina već formirana i da želi prekrajanje.

217

8/2 ma

Prema tome, tu se prelamaju bitni problemi, prema tome dajmo onda, nemojmo okolišati, ko mačak oko vruće kaše, nego razgovarajmo o njima otvoreno, principijelno i tražimo rješenje. Tražimo rješenje u tom smislu, kao što je rekao predsjednik Izetbegović, da ono zadovoljava i Srbiju i Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja mogu odmah da vam kažem gospodine Tudjman da se slažem s tim predlogom, i to će potvrditi i Alija Izetbegović. Nas dvojica smo već razgovarali o potrebi jednog ovakvog trojnog sastanka koji bi sigurno uneo više jasnoće u postojeće probleme koji nas opterećuju. Prema tome, jedan takav sastanak apsolutno ne bi se mogao da bude naodmet, naprotiv, čini mi se da bi mogao da bude veoma koristan.

FRANJO TUDJMAN:

Ove tri točke možemo složiti, već dali sa ovog sastanka..

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Medjutim, ja vas molim oko ovih prvih stvari, da mi medjusobno uvažavamo dobru volju, da prihvatamo jednu konstruktivnu namjeru približavanja stavova, ali da isto tako, s obzirom da se ta konstruktivna namjera u približavanju stavova u određenim aspektima veoma značajno razlikuje od do sada izloženih gledišta da bi bilo potrebno o tome izvršiti konsultacije u republikama. Naime, sa moje strane postoji dobra volja da o svim bitnim elementima i o celini predloga se izvrši odgovarajuća konsultacija u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Ne vidim da bilo ko drugi, bilo kome drugome može to da smeta. I upravo bi to bio jedan, čini mi se korak ka proveri elemenata koji mogu biti sporni, a

52

i prihvatljivi, i ka proširivanju demokratizaciji ovog procesa pregovora u kojima mi učestvujemo. Mislim da bi to bilo dobro, ali smatram da bi bilo fer da se i ove tačke koje sam izlagao takodje, unesu kao pitanja o kojima bi meni lično, a pretpostavljam i drugima u Srbiji bilo veoma korisno da znamo stavove i gledišta makedonske snage ili bosanskohercegovačke, slovenačke, crnogorske, jer su sve to elementi mozaika nekakvog rešenja koji mi pokušavamo da napravimo i da stvorimo. Ja ovdje ne prejudiciram niti vršim pritisak da se vi složite sa tačkama koje ja predlažem, niti, pretpostavljam da Gligorov i Izetbegović vrše pritisak da sad mi sve ove tačke koje mi predlažemo složimo, ali da ih na određen način razmotrimo, procenimo i vidimo, u kom pravcu se imajući, dakle u vidu opštu želju da dodje do određenog približavanja i traženja solucije rešenje može tražiti. Mislim da bi to bilo i korektno i da tako kažem fer obostrano. Zašto ne, a u medjuvremenu, jedan ovakav sastanak koji predlaže Franja, trojni, sna i Hercegovina, Hrvatska i Srbija, čak u sastavu, ne brojnih ali ipak delegacija mogao bi da se održi i da onda vidimo koja su to pitanja eventualno, koja bi se i tu mogla na određeni način razrešiti. A što se tiče problema Predsedništva Jugoslavije, nije problem Ustav, jer je neizborom Stjepana Mesića nije povredjen Ustav. Ustav bi bio povredjen da je došlo do produžavanja mandata dosadašnjeg predsednika Predsedništva, a kao što znate Ustav ograničava mandat na godinu dana, do produžavanja nije došlo. Rotacija u Predsedništvu, krize u Predsedništvu treba da se razreše i mi želimo da se kriza u Predsedništvu razreši. Ali vi ste došli u situaciju da ljude koji nisu želeli da glasaju za ličnost koja se javno deklarirala za dezintegraciju Jugoslaviju, optužite da dezintegrišu Jugoslaviju. Za ljude koji su...

FRANJO TUDJMAN:

Gospodine Miloševiću, Stipe Mesić je kazao da će on biti prvi i posljednji predsjednik ovakve Jugoslavije, ali da se nada da će se pod njegovim predsjednikovanjem postići sporazum o novoj zajednici Jugoslavije. Pa prema tome molim?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

To nije izjava koja je njega diskvalifikovala za predsjednika...

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja predlažem da mi vodimo raspravu o tome, jer ipak niko od nas nije tutor članu Predsjedništva iz republike koje dolazi, oni su birani na ustavan način i imaju svoja ustavna ovlašćenja i mi možemo od njih samo da očekujemo da ...

(A. Izetbegović: Možemo li im preporučiti barem...) tu krizu rada Predsedništva razreše. Pitanja koja su medju njima sporna su poslovničke prirode a ne ustavne. Poslovnik donose njih osmorica. Prema tome, neka izvole, neka držeći se svojih ovlašćenja da uredjuju svoj poslovnik, da nastoje da pokažu dobru volju i razumevanje, da se održe na političkim gledištima i stavovima koja smatraju ispravnim jer oni imaju svoj politički integritet i moralni integritet nastoje da reše i da Predsedništvo funkcioniše. Mi imamo u našem ustavu, što naravno nije nikakva velika sreća ali imamo kolektivnog šefa države, njega čine osmorica članova toga Predsedništva. To predsedništvo je u punom sastavu. Prema tome, ne vidim smetnju da Predsedništvo razgovara o tim pitanjima. Ja čak mislim, pored toga što bi elemente ovih prilaza trebalo proveriti u republičkim skupštinama, da ne bi bilo sgoreg,

8/5 ma

naprotiv, mislim da bi bilo veoma korisno ako bismo nas šestorica seli i sa sastavom Predsedništva Jugoslavije, i izneli im ova pitanja do kojih smo mi došli, jer to Predsedništvo je po ustavu nadležan organ za pokretanje ustavnih inicijativa itd. Na taj način bismo mi izbegli da idemo jednim putem koji nije ustavan i...Predsedništvo se saziva po njihovom poslovniku na zahtev bilo koga od članova Predsedništva. (A. Izetbegović: Mogu li preporučiti da što hitnije riješe taj problem u skladu sa Ustavom i poslovníkom; Možemo li tako reći?) Da se što hitnije reši problem u skladu sa Ustavom i poslovníkom.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

To bi bila dovoljna indikacija na koji način treba da riješe tu stvar.

MILAN KUČAN:

U pogledu toga da li je time povredjen Ustav ili nije. Ne odredbe o samoj proceduri, menjanja predsednika. Nego, povredjena je ravnopravnost republika. Jer na taj način nepotvrđivanjem člana koji je na redu, u pitanje se dovodi izbor demokratske republike koja je tog čoveka izabrala, i dakle neslaganjem s tim takozvanim, ustvari, jednoj republici se reklo ne - vaša odluka ne dolazi u obzir, jer ja lično glasam protiv njega odnosno trojica. Znate kako je ogromna povreda ravnopravnosti.

FRANJO TUDJMAN:

Ne samo povreda ravnopravnosti, nego stavljanje Hrvatske u potpuno ponižavajući položaj i čak... to je politički efekat.

62

8/6 ma

ali ako se možemo suglasiti s ovim da preporučimo da se riješi sa ustavom i poslovnikom onda je to nešto što bi bilo prihvatljivo. To zahtjeva znači, da se predsjedništvo sastane i imenuje Mesića kao što je to bilo uvijek do sada.

KIRO GLIGOROV:

Ne možemo se mi oglušavati o to da danas vrh države uopšte ne funkcionise niti se sastaje a mi republike smatramo konstruktivnim delovima te zajednice. Vrhovni organ nije u dejstvu, a mi se pravimo, kao da to nije naš posao. Mi moramo danas da kažemo, inače je to dovodjenje, da ovim putem i povodom ovog slučaja krize do vrhunca. To je nepotrebno, po mom mišljenju, bijemo bitku na sporednom koloseku. Ne vidim zaista da treba na tome dalje da insistiramo, da nadjemo jedno rešenje koje nikoga neće povrediti i da se omogući izbor tog predsednika. Kako ćemo s ovim stvarima dalje dogovarati, kako će funkcionisati dalje ta zajednica, bez obzira šta pojedinačno ko odluči, dok smo tu ako vrhovni organ nije u stanju da funkcionise.

FRANJO TUDJMAN:

Evo, ako je gospodin Milošević ovo što je sada rekao saglasan.

KIRO GLIGOROV:

Samo da ne dodje tamo ponovo do rasprave, sve je bilo po poslovniku, glasalo se, pa se nije izglasalo itd. To nikuda ne vodi, to je ponavljanje opet čitave priče.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pa Kiro, nikuda ne vodi ni naše tutorstvo nad Predsedništvom Jugoslavije.

KIRO GLIGOROV:

Zašto, nije reč o tutorstvu. Pa niša mi njima nismo tutorisali, ali razgovaramo kao realni politički ljudi, predsednici smo republika, šta učiniti sada u ovoj situaciji kada državni vrh nije u stanju da funkcioniše.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Predsedništvo može da se sastane. I oni su se uostalom i sastajali nekoliko puta.

KIRO GLIGOROV:

Sastajali se da bi se rastali. Nisu se ni sastali, sastalo se njih četvoro, pa trojica.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Šestoro ih se sastalo prošli put.

KIRO GLIGOROV:

I šestoro, ali ništa nisu mogli da reše.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Tražili su izlaze, predlagali su moguće solucije, davali su ideje koje su čak i u štampi objavljene.

KIRO GLIGOROV:

Objavljene su ideje da se prekrši ustavni red. A govorimo o tome da treba da se poštuje Ustav.

64

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

To su pojedinci davali izjave, nije Predsjedništvo.

KIRO GLIGOROV:

To je zaista, po mom mišljenju, bar na toj stvari ako se možemo složiti onda...

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Uostalom, svakako idemo u susret rekonstrukciji zajednice očigledno, pa onda dajte da to barem u okviru funkcionisanja te zajednice, dok se to ne riješi drugo, idemo u rekonstrukciju vrhova i rukovodećih organa ili će se ti organi razići ili će biti rekonstruirani, ali dotle to mora da funkcionira. Ovako je to blokirano. Mislim da ne bi bilo tutorstva, ako bismo mi preporučili da se to riješi, i to čak kad bi preporučili u kom smislu da se to riješi. To je naša preporuka, uostalom mi imamo pravo da dadnem sud o tome da li je ovako trebalo stvari da teku ili na drugačiji način. Njih kasnije ne sprečava ništa da ostanu na svojim odlukama ako baš hoće. Ali mi bi dali jedan sud koji ima političku težinu.

KIRO GLIGOROV:

Taj čin je i Skupštinu SFRJ paralisao. Isto tako i ona ne može normalno da radi. Armija nema vrhovnog komandanta u dejstvu. Ona formalno ga ima u osmorici članova, ali oni ne mogu efektivno da rade.

FRANJO TUDJMAN:

Evo, ako se suglasimo sa ovim točkom onda smo učinili danas mnogo.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Gospodine Tadjman budite dobri, pročitajte mi formulu tačke 3, kako glasi. S obzirom da se ovi nacionalni problemi prelamaju...

FRANJO TUDJMAN:

Da je kriza u Jugoslaviji izazvana, prije svega međunarodnim odnosima, a da se oni naročito oštro prelamaju na tlu Bosne i Hercegovine, da se preporuče sastanak predsjednika tih republika Bosne, Srbije i Hrvatske.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Jer u svakom slučaju ako je riječ o razgovorima o Bosni i Hercegovini, između dva čovjeka ili tri čovjeka, za nas su povoljniji razgovori od tri čovjeka. Jer se neizbježno moraju voditi razgovori o Bosni i Hercegovini, mi to znamo.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da eliminišemo bar neke dileme.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

I sva sumnjičenja koja se pojavljuju u vezi sa tim. Da otvoreno razgovaramo o nekim stvarima.

FRANJO TUDJMAN:

Da se stvari ne zamagljuju, ne produbljuju, nego da idemo....

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da, to je prihvatljivo. To su uostalom realni problemi i oni su tu, kako da se riješe. Vidjećemo?

223
8/10.ma

Gospodin Tudjman je predložio, ovdje treba još jedanput da ih čujemo, trebamo li se izjašnjavati.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mislim da smo se u razgovoru saglasili, da bismo u stvari o svim ovim bitnim tačkama, znači, imajući u vidu i ono što smo mi dali i vi predlagali morali da se iskonsultujemo i da vratimo na sto sa otvorenim i zatvorenim pitanjima. Ja sam uveren da bi više pitanja na taj način zatvorili u jednoj takvoj konsultaciji u republikama, posle takve konsultacije nego što je danas.

Ja mislim da bi to trebalo da bude pod tačkom 1. da smo mi razmatrali ovaj predlog, da smo imali i ove tačke koje se odnos na ova druga pitanja o kojima sam ja govorio. Ne treba pominjati nikoga pojedinačno, to i ne predlažem. I da se o svim tim pitanjima treba da izvrši odgovarajuća konsultacija u republikama. Da bi vidjeli do koje se mere može proceniti stepen saglasnosti u traženju rešenja, a u medjuvremenu da se....

FRANJO TUDJMAN:

Da se spomene kao polazna osnova "savez suverenih republika, a da se razmatraju sva pitanja koja iz toga proizlaze".

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi govorimo o predlogu Makedonije i Bosne i Hercegovine, kao predlogu koji može biti osnova za dalji rad i razmatranje. Moramo da se konsultujemo oko tih stvari. Vrlo su ti elementi tog predloga krupni.... /slijedi traka 9/

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

...i elementi toga predloga krupne. I takva situacija je neophodna.

KIRO GLIGOROV:

To ne bi bilo loše ako podjemo od toga ...koliko smo prihvatili tu radnu osnovu izvršimo konsultacije u republikama i naknadno onda o svim pitanjima se da.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da, ali o tom dokumentu i o predlozima datim na sastanku, s obzirom na stavove koje smo mi zauzimali, mislim da je fer da se i o jednom i o drugom zauzmu neki stavovi, i jedno i drugo razmatra. Tim pre što nije suprotstavljeno, nego naprotiv, mislim da je komplementarno.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Mislim da bi bilo korisno ako bi se to saopštenje počelo sa tom izjavom da smo se saglasili da ovo može biti konstruktivna osnova za dalje razgovore. S tim da se konsultacije (prekinut u izlaganju).

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Taj predlog sadrži elemente koji mogu da budu ta konstruktivna osnova, a nemojte sad da tražite od nas da mi ovdje mimo svojih organa kažemo - mi mislimo to može da bude savez suverenih republika kao polazna osnova. Nego da vaš predlog sadrži elemente koji mogu da budu konstruktivna osnova za dalji rad.

FRANJO TUDJMAN:

Koliko ra razumijem baš tu rezervu prema tom, ali sad ću vam ja ukazati i naš problem. Mi imamo veoma veliki otpor prema daljnjem sastančenju i u ovakvom okviru i u okviru uopće u saveznim organima, jer se smatra da je to gubljenje vremena, da je to odstupanje i od dosadašnjih ustavnih odredjenja, itd. Prema tome, ja osjećam i tu vašu, sa vašeg gledišta, ali ukazujem na to. Ali dalje možemo onda naći to, a ne da mi kažemo - da kažemo da Prijedlog platforme koju je iznijela BiH, koja polazi od principa prava.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ali i od principa Jugoslavije uredjena kao državna zajednica. Znači, od obje strane principa.

FRANJO TUDJMAN:

Ali koji otvara onda da se o svim problemima, koji iz toga proizlaze (nedovršeno),

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Znate šta je, što mi stalno, kad neko predloži nešto, tražimo šta je zadnja namera. Ovde nema zadnje namere. Ovde mi želimo da olakšamo da ova pitanja budu na jedan trezven način razmotrena u republikama. Dakle, bez prejudiciranja.

(Zajednički razgovor)

FRANJO TUDJMAN:

Ja sam za to da citiramo onda da Predlog platforme BiH, koji polazi od toga, smatram da jugoslavensku zajednicu možemo dalje sačuvati jedino putem njenog prevodjenja u Zajednicu jugoslavenskih republika, Savez jugoslavenskih republika, koja bi imala obilježje državne zajednice. Polazimo od toga i da se sva pitanja koja iz toga proizlaze da se razmotre.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja mislim da bi to bilo u redu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Vi ste pročitali jednu od interpretacija. Tu ima nekoliko formulacija i ovaj naš razgovor predstavlja (nedovršeno).

FRANJO TUDJMAN:

Ja se slažem da navedemo sve što iz ovoga proizlazi i što su pojedini iznijeli.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Uzimajući u obzir i sve ove razgovore.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

...osnova za razmatranje u republikama uzme i ovaj koncept i predlozi koje je usvojila Skupština Srbije i predlozi koje je iznio predsjednik Republike Crne Gore. Znači, niz tih pitanja da se uzme u obzir u konsultacijama.

FRANJO TUDJMAN:

Nemojte sada, ako idete predlozi Srbije itd. onda moramo zaključke. Nego bih ja rekao - znači ova osnova i sve ono što je u raspravi iznešeno u prilog i protiv. Čak i to da metnemo. Pa će da se sve to uzme u daljnjem razmatranju. Sve što je u raspravi o tom prijedlogu BiH.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Bosna polazi od toga i toga, s tim da se, prihvata se kao osnov za dalje razgovore, s tim da se razmotre svi detalji, sva pitanja koja su pokrenuta kao i svi razni argumenti koji su dati za i protiv.

(Zajednički razgovori)

FRANJO TUDJMAN:

Koje su predsjednici republika iznijeli u prilog ili protiv predloženih rješenja. Da se razmotri. Prema tome, onda smo kazali sve.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

S tim što smo, molim vas, na samom početku, ja sam zbog toga i pitao za pojašnjenje Aliju Izetbegovića, i on je vrlo dno pojasnio ovo osnovno pitanje koje u dokumentu nije dovoljno precizirano, a to je da ta buduća jugoslovenska zajednica ima karakter države.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ima obilježje državne zajednice, molim vas, to piše jasno.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pazite, nije to neko sveto pismo sad ovaj vaš dokument nego, valjda, on ima istu težinu kao i ono što ste Vi sami rekli.

KIRO GLIGOROV:

Državna zajednica odgovara više stvarnom stanju i potrebama i onome što je i do sada bilo i što će u najboljem slučaju ubuduće biti, da u mijenjanju tog naziva i šta se dobije....

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Gospodine Miloševiću, mi smo inače rekli da uzimamo u obzir sve ono što se u daljim diskusijama i za i protiv ...

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

...to da navedemo zbirnim imenom tako da se uopšte ne zna o čemu se govori, a samo da izvučemo jedan element - pola stvari, pola stava da je to savez suverenih republika.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da podsjetim samo. Maloprije je gospodin Tujman bio izložio jednu stranu medalje. Ono pitanje definicije da su to suverene republike. Vi ste zahtjevali da se uzme i drugi dio formule koji kaže da se oni grade u jednu zajednicu sa obilježjima države, odnosno državnu zajednicu. Sad je to..

SIOBODAN MILOŠEVIĆ:

Moramo to da damo opisno. Ne možemo mi iz jednog dokumenta koji ima ne znam koliko strana da sada izvučemo pola rečenice ili rečenicu. Moramo da kažemo da taj predlog polazi od nastojanja da se približe suprotstavljena gledišta koja se odnose na budućnost Jugoslavije kao zajednice suverenih republika koje formiraju državnu zajednicu i predloga koji se odnose na uredjenje Jugoslavije na federativnim osnovama. Da taj predlog koji predstavlja tako da kažem pokušaj približavanja tih stavova može da bude osnova za dalji rad i da o tome treba izvršiti odgovarajuće konsultacije kao i o drugim pitanjima i predlozima koji su pokrenuti na sastanku.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ne, ne. Radi se o ovome što po mom mišljenju ovdje zamjenjujete dvije stvari. Mi imamo ovdje konfederaciju i federaciju. Mi smo ovdje dali jednu kompromisnu formulu ja i gospodin Gligorov. Ne možete sada kompromisnu formulu staviti u isti rang sa jednom potpuno čistom federativnom. Riječ je ovdje o kompromisnom prijedlogu i ja vas molim da prihvatite kao osnov ovaj kompromisni predlog koji predviđja uredjenje buduće jugoslovenske zajednice kao Saveza suverenih država koji grade državnu zajednicu. To je ta formulacija. S tim da se sva ostala pitanja koja su ovdje pokrenuta kao i argumenti, da se pri tome uzmu u obzir i, kao prilog tome, sve diskusije, objašnjenja, pojašnjenja koja su dali predsjednici republika na današnjem sastanku kao i argumenti za i protiv tih pojedinačnih.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

A zar ne bismo mogli da kažemo da je ocenjeno da je predlog koji su izneli predstavnici Bosne i Makedonije u svojim osnovnim elementima nastojanje da se približe suprotstavljeni stavovi u pogledu konfederalnog i federalnog modela uređenja Jugoslavije i da sa tog stanovišta može da predstavlja osnovu za dalji rad i razmatranje uz ono što je na ovom sastanku rečeno i da u tom pravcu treba izvršiti konsultacije u republikama. Zašto ne kažemo zašto mi to ustvari smatramo jednom ...Mi međusobno da kažemo to je Savez suverenih republika. Mi na to možemo dati odgovor pošto izvršimo konsultacije, molim vas. Ne možemo sada da kažemo - evo mi smo protiv Saveza suverenih republika, ali sada prihvatamo Savez suverenih republika pa ćemo se o tome konsultovati. Zašto? Jer vrednost je predloga upravo u tome što je nastojao da približi ta suprotstavljena gledišta i zato što ima elementa koji su vredni i koji su koraci približavanja tih gledišta. Mi smatramo da ga treba, kao osnovu za dalji rad, dati na konsultacije u republikama. Zašto? To je za mene logično. To je najjednostavnije.

KIRO GLIGOROV:

Taj stav koji tu stoji to je da je razmatran Savez suverenih republika koji bi istovremeno imao i obeležje državne zajednice.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

A koji predstavlja, u stvari, ...konfederalnih i federalnih koncepcija.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Koji sadrži značajne elemente približavanja suprotstavljenih stavova i sa tog stanovišta može da bude baza za traženje rješenja. Znači, ne bi, nemojte da budete, mislim, do te mere uporni da sad mi moramo da kažemo mi se slažemo - Savez suverenih republika. Pa polazeći od toga...

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Mi se ...nego kažemo da se prihvata kao osnov rješenje koje predviđa da ta buduća zajednica bude uređena tako, da jednostavno ima karakter državne zajednice. U tome se vidi jedna sintetička formula.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja hoću da pomognem, da tako kažem, daljem konstruktivnom radu. Vi to razumete kao izbegavanje da se ide napred. Mislim to ne razumem, pravo da vam kažem.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Jedan minut pauze da malo odmorimo. Dobio sam jedno pismo koje ću vam pročitati ovdje, koje je upravo došlo. Tu je prevod njegov. Od Žaka Delora. Ali dok dodje gospodin Tudjman.

Stiglo je pismo gospodina Markovića u kome on kaže: "U prilogu Vam dostavljam pismo koje je gospodin Žak Santer uputio gospodinu Markoviću 5.juna 1991.godine. Gospodin Santer koji je ovo pismo uputio u ime gospodina Žaka Delora zamolio me je da Vam ga dostavim.

FRANJO TUĐJMAN:

Koji je datum?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Od 5. juna 1991, Jučerašnji datum. To šalje ambasador Luksemburga. To pismo glasi:

"U ime predsjednika Delora i moje lično ime želim Vam izraziti najiskreniju zahvalnost za otvorenu i iskrenu razmjenu mišljenja koju smo ostvarili sa Vama prilikom Vaše nedavne posjete Beogradu. Te razmjene mišljenja su samo potvrdile poseban karakter veza koje već dugo spajaju Evropsku zajednicu i Jugoslaviju kao i veliki interes koji obostrano polažemo na nastavak i razvoj tih veza.

Rezultati naših susreta su, naravno, bili predmetom vrlo pažljivog izučavanja od strane naših ministara inostranih poslova na sastanku 3. juna u Drezdenu. Dužnost mi je da Vam još jedanput potvrdim zainteresiranost Zajednice država članica za jedinstvo i teritorijalni integritet Jugoslavije u skladu sa principima KEBS-a i Pariške povelje o novoj Evropi. Uvažavanje tih principa je danas od suštinske važnosti za puno učešće u evropskoj porodici. Tu ne može biti izuzetaka. U tim okvirima upotreba ili prijetnja silom bi bila neprihvatljiva. Kao što Vam je predsjednik Delor i ja imali čast potvrditi u Beogradu, Zajednica pridaje osobitu važnost poštovanju postojećeg institucionalnog okvira što predstavlja poštivanje unutrašnjih granica i smjenu na vrhu zajedničkog Predsjedništva, poštivanje ljudskih prava i prava nacionalnih manjina, traženje putem dijaloga mirnog rješenja za pitanja novog ustrojstva Jugoslavije i produbljavanje procesa demokratskih reformi. U ovom

kontekstu potvrđujem vam značaj koji pridajemo nastavku ekonomskih reformi savezne Vlade.

U slučaju da ovi uslovi budu ispunjeni, Zajednica i zemlje članice će biti spremne da pomognu Jugoslaviji i da mobilizu potrebna sredstva za prevazilaženje postojeće krize. Sa ujedinjenom demokratskom Jugoslavijom Zajednica je spremna da produbljuje svoje prijateljske odnose i saradnju.

Žak Santer, predsjednik
Evropskog savjeta i
predsjednik Vlade Luksemburga

To je to pismo, engleski original je ovdje, a i prevod je tu.

Ako hoćete, možemo ga dati da se umnoži, ako ste zainteresovani za to?

MOMIR BULATOVIĆ:

Ja sam jedno vrijeme, možda i zbog umora a možda, više, zbog razočarenja, prethodnim tokom našeg razgovora bio potpuno isključen, ali ova sada završnica daje razloga za neko ponovno ohrabrenje i pokušaj da se doprinese nekom našem zaključivanju.

Prvo, ja bih zamolio da budemo realni pa da se podsjetim onoga sa čime smo i počeli. Na to nas je sada nedvosmisleno podsjetilo i ovo pismo i sve brojne nevolje koje nas okružuju. Tačno je da smo mi neke ustavno-pravne radnje ovako ili onako završili, ali očigledno je da su nam te i takve ustavno-pravne radnje izrodile njih problema. Ja se velikodušno pridružujem ovoj inicijativi da se u okviru razmatranja složenih, međjunacionalnih odnosa koji su faktički ključ razumijevanja i eventualna barijera za jedan ili drugi model uključe i da posebnu pažnju posvete BiH, Hrvatska i Srbija.

Naravno, to je opet predlog koji proističe iz jedne čiste političke realnosti i velike nužde. Jer sam po sebi, on bi trebao da uključi recimo i Crnu Goru pošto je na nju izrazito velika refleksija svih tih političkih zbivanja i međjunacionalnih problema, ali to uopšte ne znači bilo kakvu kandidaturu, nego samo podržavanje da se tim putem pokušaju problemi riješiti. No, uglavnom, ne možemo principijelno i do kraja, jer nije ni takvo vrijeme, izvoditi bilo kakva rješenja već ući u jedan mukotrpan proces traženja puteva za prevazilaženje krize.

Ja sam u jedno doba postavio pitanje i stvarno se duboko brinem sam nad sobom, recimo, da li mi možemo još jednom preći preko ovakvih upozoravajućih riječi i preko onoga što se zaista neminovno postavlja kao pitanje. Mi smo jednostavno prisiljeni i prinudjeni da pronadjemo dogovor, jer možemo da iskoristimo, odnosno da propustimo jednu šansu i da, ne samo nas, nego uopšte i građane svih naših republika i građane Jugoslavije dovedemo u jednu krajnje nepovoljnu situaciju.

Zbog toga bih predložio ako bismo mogli na ovome što je do sada rečeno, u ovom dijelu razgovora koji je neposredno prethodnom javljanju i koji ja doživljam izuzetno konstruktivnim, da pokušamo da ovaj put napravimo jedno zajedničko saopštenje. Neki elementi tog saopštenja bi otprilike mogli da budu na ovome. Mislim da je nesporno da ovaj predlog, koji je danas bio u centru našeg razmatranja, po ocjeni svih, pruža osnovu odnosno mogućnost za miran i demokratski rasplet jugoslovenske krize. Svi smo konstatovali da smo u Jugoslaviji i u svim njenim republikama suočeni sa naraslim socijalnim, privrednim problemima, a istovremeno odlučni da dalje sprovodimo privrednu reformu. Zbog toga smo saglasni, zbog cjelokupnih naših političkih opredjeljenja, da i dalje dijalog

74

bude osnovna forma rješavanja naših unutrašnjih nesuglasica i da sve probleme rješavamo na miran i demokratski način. Ja pokušavam ovdje da napravim jednu kombinaciju nama postavljenih uslova. Možda to i ne izgleda u ovom trenutku možda cjelishodno itd, ali mislim da se iz naše dosadašnje rasprave to može uklopiti u nedvosmislena opredjeljenja i potrebu svih nas učesnika u ovom razgovoru.

U okviru takvog raspleta krize možemo ponoviti ono što smo rekli da poseban akcenat stavljamo na poštovanje ljudskih prava i prava nacionalnih manjina, ali suočeni da ili jedna ili druga varijanta, ne moramo ih imenovati ali znamo da se radi o federalnoj i konfederalnoj, otvaraju brojna pitanja koja se, prije svega, prelamaju na međjunacionalnim odnosima. Otvoreni smo za sve inicijative pa u tom smislu i da obavijestimo javnost da je jedna od inicijativa susret ove tri republike koja bi tražila neko principijelno rješenje.

Predložio bih takodje da konstatujemo da smo saglasni da se očuva cjelovitost zemlje, s time da se takvom odlukom i opredjeljenjem ni na koji način ne određuje karakter buduće zajednice kao i stepen mogućih veza između pojedinih dijelova, odnosno između pojedinih republika. Taj bi se posao trebao odvijati uz poštovanje saveznog Ustava, što uključuje postupak njegove promjene kao i rješavanje krize u Predsjedništvu SFRJ na bazi Ustava i Poslovnika o radu Predsjedništva SFRJ.

Dalji tok konsultacija koji bismo obavili u našim republičkim skupštinama, ispitivao bi mogućnost nalaženja na bazi kompromisne formule s kojom smo i počeli naš susret ovdje, da suverene republike čine državnu zajednicu. To bi, u ovom trenutku, proglasilo stanjem zatečenim i stanjem realnosti, jer iza osamostaljivanja

pojedinih republika, što je posljedica ostvarivanja prava na samoopredjeljenje uključujući i prava na odcjepljenje, treba odredjeno vrijeme. A u tom vremenu je realnost da Jugoslavija postoji kao država i kao međunarodno-pravni subjekt. U tom vremenu koje mi sebi preciziramo i koje ćemo tražiti - da li će ono biti opet 6 mjeseci, godinu dana, pet godina, ne znam kako ćemo se dogovoriti, u tom vremenu ćemo se otvoreno i trezveno suočiti sa svim pitanjima kao što smo ovdje i rekli. Jedna od mogućnosti jeste da vidimo da li postoji mogućnost postavljanja nekih pravednijih unutrašnjih granica, nekih korekcija itd.itd.

Tako da u suštini ovo što ja sada predlažem čini mi se da bi moglo da bude jedna osnova naše saglasnosti i jedno utvrđivanje postupka i procedure koji, apsolutno, ni u čemu ne prejudicira rješenja, otvara sve opcije širom, a istovremeno znači po meni jedno prihvatanje, kako ja shvatam, dobronamjerno pružene ruke za saradnju sa EEZ. Bez obzira koliko se to meni lično sviđjalo ili ne sviđjalo, koliko ja to doživljavao kao želju da se problemi u Jugoslaviji prikažu na ovaj ili onaj način. Mislim da moramo i tu biti svjesni odgovornosti, jer se jednom propuštena šansa neće ukazati ni našim nasljednicima, A imaće štetu svi građani Jugoslavije.

Predlažem da bi se jednim ovakvim, dosta umirenim, mudrim političkim pristupom koji bi mogao da bude od svih nas usaglašen, otvara jedna nova etapa u našim političkim razgovorima koja dobrim dijelom je začeta i možda ovim našim neobaveznim razgovorom na verandi. Ali u svakom slučaju mislim da moramo biti realni i da nama stvarno treba vrijeme za bilo koju od ovih opcija da bismo, na mira i demokratski način, uz sporazum i saglasnost, prvo se suočili sa

svim otvorenim pitanjima, onda i našli modus da ih razriješimo.
Toliko.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

...o, Dobro bi bilo da nam gospodin Tudjman ponovo pročita ove predloge.

FRANJO TUDJMAN:

Nisam ništa imao.

... (Zajednički razgovor)

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Imajući u vidu prilike, itd.

KIRO GLIGOROV:

..što smo imali u svakom saopštenju da ćemo stvari rješavati u miru itd. To više ništa ne kaže nikome.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da, to smo, uostalom, već jedanput rekli. Dobro bi bilo da saopštenje bude, zaista, kratko. Da se sastoji od dvije-tri tačke, četiri tačke. Onda ljudi vjeruju u to. Inače, sve se to kasnije razvodni, zatrpa se sa masom riječi, nekom verbalistikom, itd.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Meni se čini da je u ovome što je sad Momir izložio otprilike obuhvaćeno ono o čemu smo razgovarali. Možda bi mogli, ako bi Momir prihvatio, da ga zamolimo da pokuša da to izdiktira

138

T9/15

u vidu nekog predloga saopštenja, pa da onda interвениšemo na nje-
mu. Mislim da bi to.....

82

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

... Mislim da se suština ovoga, koliko sam razumio, suština je u tome da mi polazeći od prilika kakve jesu, stanje dugova u javnosti, samo očekivanje gradjana. Teške ekonomske situacije i apela međunarodne javnosti. Da se sve uzme u obzir, da se predsjednici republika, odnosno predsjedništava na današnjem sastanku, saglasili su se o sljedećem tj. prvo, drugo i treće.

Jedna tačka bi bila da se ponudjeni tekst Platforma, od predsjednika Gligorova i Izetbegovića, - da se prihvata kao osnov koji predviđja.

MILAN KUČAN:

Prihvaća kao osnov.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

U prilogu prihvaća kao osnov za dalje razgovore.

Mislim da bi trebalo definisati koji predviđja rješenje jugoslovenske ustavno-pravne krize na stvaranju saveza, odnosno na preuredjenju Jugoslavije kao u Savez suverenih republika koji će imati karakter državne zajednice. Dakle....

MILAN KUČAN:

Onda smo već definisali.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da se prihvata ovaj papir kao osnov za dalje, odnosno da predstavlja po ocjeni predsjednika dobar osnov za dalje razgovore.

Stim što je potrebno u skupštinama i u drugim tijelima, prema nadležnosti, izvršiti konsultacije o svim pitanjima, uzimajući u obzir i mišljenja koja su danas iznesena u diskusijama od strane predsjednika. Za, i u prilog, i protiv ovih ponuđenih rješenja.

To bi bio jedan zaključak.

FRANJO TUDJMAN:

Ja sam kao drugi iznio da se tri republike sastanu.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

S obzirom da se u osnovi krize nalaze nacionalni problemi i da se ovi najviše prelamaju tj. u tri ove republike. Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Zaključeno je da se održi sastanak predsjednika ove tri republike u najskorijem vremenu.

Treće bi bilo. Da predsjednici republika smatraju da

...

MILOŠEVIĆ SLOBODAN:

Da se kriza u Predsjedništvu Jugoslavije riješi što prije.

FRANJO TUDJMAN:

Postojići Ustav i Poslovnik.

MOMIR BULATOVIĆ:

Zašto mi bježimo. Nije to nikakvo preudiciranje, jer to javnost zna. Bila nam je danas ponudjena kompromisna formula, što smo se suočili sa kompromisnom formulom, suverene republike čine zajednicu koja ima obilježje državne zajednice. Na bazi te kompromisne formule mi idemo u dalje konsultacije u republikama.

FRANJO TUĐJMAN:

Sve što smo kazali, treba razmatrati taj predloge, taj nacrt i sve ono što je u ovoj raspravi rečeno, u prilog i protiv.

MOMIR BULATOVIĆ:

Pošto smo mi svi obavili konsultacije u svojim republikama, odnosno obavili rasprave, pa smo poslije tih rasprava došli ovdje. Ako se vraćamo ponovo na raspravu, onda moramo imati neko kompromisno..... To je formula oko koje se.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja mislim da je to jako veliki napredak, ako to možemo da učinimo, jer omogućiće da se šire porazgovara o svim aspektima. Mi semo hermetizovani malo ovdje.

MOMIR BULATOVIĆ:

Možemo da bježimo od realnosti. Ali je činjenica. Osjetiću obavezu da to i kažem u Skupštini. Niko ne može zaustavljati ni jednu republiku, odnosno ni jedan narod u njegovim pravima i opredjeljenjima, uključujući pravo na otcjepljenje. Treba biti realan.

85

To se može desiti danas. A jedan prelazni period u kome smo osudjeni da živimo zajedno je tako. Zato je ova kompromisna formula, po meni, u ovom trenutku ima elemente realnosti, a niko ne sprečava. I u samoj Platformi se kaže sva pokušaja, sva nastojanja. Čak će mo pomagati jedni druge, da se ostvari ono što je demokratska težnja sviju nas.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ja odoh kao domaćin da osiguram da se to uradi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da se izdiktira, pa da se vidi....

ALIJA IZETBEOVIĆ:

Imaju drugovi, koji će to raditi.

Sastanak završen u 18,00 sati.